

O'zbekiston Respublikasi
Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi

**Mirzo Ulug'bek nomidagi
Samarqand Davlat Arxitektura-Qurilish instituti**

«Arxitektura» fakulteti

«Landshaft dizayni va interyer» kafedrası

**Bitiruv malakaviy ishi (loyihasi)ning
TUSHUNTIRISH XATI**

***Mavzu: "Pastdarg'om" tumanidagi kam qavatli namunali
turar joy binosining interyer yechimi***

**Diplomant: 402-Dizayn(interyer) Qozoqova SH
Rahbar: "Univer pro stile" MCHK yetakchi
arxitektori Badalov A.K
Maslahatchi: Kata o'qituvchi Norkulov. O.O
«Landshaft dizayni va interyer»
kafedrası mudiri: Jonuzoqov.A.E**

Samarqand-2019

MUNDARIJA

1. Kirish
2. Arxitekturaviy rejalashtirish qismi
3. Badiiy qismi
4. Hayotiy faoliyat havfsizligi qismi
5. Ekologiya qismi
6. Xulosa
7. Adabiyotlar ro‘yxati

KIRISH

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin ijtimoiy-iqtisodiy sohada rivojlanish jarayonining sezilarli darajada o'sishi ko'zga tashlanmoqda. Respublika aholisining madaniy darajasi va moddiy farovonligining oshishiga qarab uning faolligi, xarid qobiliyati, sport, ko'ngilochar tomoshalar hamda jamoat xizmatiga yo'naltirilgan boshqa muassasalarga talab ham o'sib boradi. Keyingi yillarda respublikamizga xorijlik sayyohlarning kelishi sezilarli darajada o'sganligi kuzatilmoqda. Mamlakatimizda o'tkazilayotgan ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, ijodiy uchrashuvlarga xorijlik olimlar, ishbilirmonlar, diplomatlarning tashriflari sezilarli darajada faollashdi. Bularning barchasi jamoat manfaatlariga xizmat qilishga yo'naltirilgan binolar, turar joylar, mehmonxonalar, teatrlar, kinoteatrlar, supermarketlar, madaniy-ma'rifiy, sport, savdo markazlarini jadal rivojlantirish uchun obyektiv shart-sharoit yaratmoqda. Shu sababli O'zbekiston hukumati ilmiy-texnika taraqqiyotining rivojlanishini jadallashtirish va turarjoy, jamoat ya sanoat binolarini barpo etish, yangi qurilish materiallari va konstruksiyalarga o'sib borayotgan ehtiyojlarini ta'minlash uchun qurilish industriyasining moddiy-texnika bazasini mustahkamlashni ustuvor yo'nalishlar qatoriga kiritgan.

Ayni paytda yangi qurilayotgan obyektlarni loyihalash ya qurilish sifatiga talablar oshib bormoqda. Turar joy ya jamoat binolarini loyihalashning asosiy mezonlari mehnat unumdorligining oshishini ta'minlaydigan yuqori darajadagi komfortlilik, kapital va foydalanish xarajatlarining pasayishiga va ularning arxitekturaviy-badiiy tavsiflarining yuqori darajada bo'lishiga ko'maklashuvchi tejamkorlik hisoblanadi.

Ushbu kursni o'rganishning predmeti - shaxsning mehnat qilishi, damolishi, turar joy sharoitini yaxshilashdan iborat. Chunki u madaniy va axloqiy, jismoniy va estetik tarbiyalashni muvaffaqiyatli amalga oshirishni ta'minlaydigan binolar va inshootlar turlarining shakllanishi to'g'risidagi hisoblanadi.

Darslikda arxitekturani ijtimoiy, funksional, texnik va badiiy jihatlarning bir butun tizimi sifatidagi mohiyati ochib beriladi. Darslikning asosiy maqsadi talabalarda har bir bu turi va asosiy yo'nalishlari to'g'risida umumiy taassurot hosil qilish, ularning rivojlanishini ko'rsatib berish, talabalarning amaliy ishlarni bajarishlari uchun zarur bo'tgan bilimlar bilan qurollantirishdan iborat.

Turar joy va jamoat binolarining har bir turi o'ziga xos hajmiy-rejaviy yechimga ega, ularni loyihalash o'zida juda murakkab ish jarayonini aks ettiradi. Shuning uchun turar joy va jamoat binolari loyihasini ishlab chiqishga katta tajribaga ega bo'lgan, ularni tashqi tabiiy-iqlimiy sharoitlari va ichki murakkab funksional-texnologik jarayonlarning ta'siri ostida vujudga keladigan arxitekturaviy-rejaviy yechimlarini shakllantirish xususiyatlarini biladigan yuqori malakali arxitektorlar jalb qilinadi.

Kelgusida binolarni zamonaviy talablar darajasida loyihalash amaliyoti va qurilishi yanada takomillashtirish masalasini hal etishda qurilish sohasidagi zamonaviy ilmiy-texnika taraqqiyoti yutuqlariga asoslanadigan. jamoat maqsadiga yo'naltirilgan binolarni loyihalash bilan bog'liq bo'lgan murakkab ijodiy vazifalarni hal etishga qobiliyatli bo'lgan yuqori malakaali arxitektor-mutaxassislarni tayyorlab beradigan oliy arxitektura maktablariga alohida o'rin ajratiladi.

Mazkur daxlilikning maqsadi - jamoat binolarini qurishning zamonaviy tajribasi va ularni loyihalashning o'ziga xosliklari yuzasidan oliy arxitektura maktabi talabalarining bilimlarini boyitish, shuningdek. kurs va diplom ishlarini yuksak professional darajada ishlab chiqish yuzasidan to'g'ri metodik yo'nalish berishdan iborat. O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga kiritilayotgan o'zgartirish va qo'shimchalar

1. Vazirlar Mahkamasining "Tasdiqlangan namunaviy loyihalar bo'yicha yakka tartibdagi uy-joy qurilishi uchun "Qishloq qurilish bank" aksiyadorlik tijorat banki tomonidan imtiyozli ipoteka krediti berish tartibi to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida" 2009-yil 25-maydagi 148-son qarorida (O'zbekiston Respublikasi QT, 2009-y., 5-son, 40-modda):

a) qarorning nomi quyidagi tahrirda bayon qilinsin:

"Yakka tartibda hamda qishloq joylarda namunaviy loyihalar bo'yicha arzon uy-joylar qurilishida qatnashuvchi tijorat banklari — "Qishloq qurilish bank" ATB, O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki, "Ipoteka bank" ATIB, AT "Xalq banki", "Asaka bank" ATB va O'zsanoatqurilishbank" ATB tomonidan imtiyozli ipoteka krediti berish tartibi to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida";

b) qarorning muqaddimasi quyidagi tahrirda bayon qilinsin:

"O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qishloq qurilish bank" aksiyadorlik tijorat bankini tashkil etish to'g'risida" 2009-yil 30-martdagi PQ-1083-son va "2017 — 2021-yillarda qishloq joylarda yangilangan namunaviy loyihalar bo'yicha arzon uy-joylar qurish

dasturi to'g'risida" 2016-yil 21-oktabrdagi PQ-2639-son qarorlariga muvofiq qishloq joylarda yakka tartibda uy-joylar qurilishini yanada rivojlantirish maqsadida Vazirlar Mahkamasi qaror qiladi;

v) band quyidagi tahrirda bayon qilinsin:

"1. Yakka tartibda hamda qishloq joylarda namunaviy loyihalar bo'yicha yangi tiplardagi arzon uy-joylar qurilishida qatnashuvchi tijorat banklari — "Qishloq qurilish bank" ATB, O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki, "Ipoteka bank" ATIB, AT "Xalq banki", "Asaka bank" ATB va O'zsanoatqurilishbank" ATB tomonidan imtiyozli ipoteka krediti berish tartibi to'g'risidagi Nizom ilovaga muvofiq tasdiqlansin";

g) Tasdiqlangan namunaviy loyihalar bo'yicha yakka tartibdagi uy-joy qurilishi uchun "Qishloq qurilish bank" aksiyadorlik tijorat banki tomonidan imtiyozli ipoteka krediti berish tartibi to'g'risidagi nizomda

Nizomning nomi quyidagi tahrirda bayon qilinsin:

"Yakka tartibda hamda qishloq joylarda namunaviy loyihalar bo'yicha yangi tiplardagi arzon uy-joylar qurilishida qatnashuvchi tijorat banklari — "Qishloq qurilish bank" ATB, O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki, "Ipoteka bank" ATIB, AT "Xalq banki", "Asaka bank" ATB va O'zsanoatqurilishbank" ATB tomonidan imtiyozli ipoteka krediti berish tartibi to'g'risida Nizom"; 1-band quyidagi tahrirda bayon qilinsin:

ARXITEKTURAVIY REJALASHTIRISH QISMI

Pastdarg'om tumani-Samarqand viloyatidagi tuman 1926 yil 29 sentabrda tashkil etilgan(1973 yildan).Pastdorg'om tumani .1923-38 yillarda Akmal Ikromov tumani deb atalgan. 2001 yilda Pastdag'om tumaniga Go'zalkent tumani qo'shildi. Shimoldan Oqdaryo va Ishtihon, g'arbdan Kattaqo'rg'on, Nurobod tumanlari, janubdan Qashqadaryo viloyati va sharqdan Samarqand tumani bilan chegaradosh. Maydoni 0,53 ming km². Pastdarg'om tumanida 1 shahar (Juma), 1 shaharcha (Charxin), 9 qishloq fuqorolari yig'ini mavjud . Markazi – Juma shahri. 1893 -96 yillarda temir yo'l stansiyasi qurilishi munoabati bilan vujudga kelgan. Shahar janubdan Toshkent – Buxoro avtomobil yo'li o'tgan. Samarqand shahridan 25 km shimoli – g'arbda. Juma Janubdan Toshkent Samarqand Kattaqo'rg'on va Qarshi yo'nalishlari bo'yicha avtobus qatnaydi. Jumada Eski Juma (1890) va Nurulislom (1993) Jome masjidi faoliyat ko'rsatadi. Shaharda 3 umumiy ta'lim maktabi, amaliy va tasviriy san'at litseyi , qishloq xo'jalik kasb xunar litseyi, yoshlar va o'smirlar sport maktabi, mehribonlik uyi, kutub xona, madanyat uyi, madaniyat va istirohat bog'i, bog'cha, 1941-45 yillar urushi qatnashchilariga qo'yilgan yodgorlik bor. Juma shahrida paxta tozlash, tuzatish mexanika MTP, avtomobil – avtobus parklari, don bazasi (tegirmoni bilan) bor.

“Past Darg'om” nomining kelib chiqishi

Tuman nomining kelib chiqishi mahalliy tilshunos, toponomistlar daryo (darg'om) ning quyisi (quyisidagi yer, hudud) deb izohlaydilar. Haqiqatdan ham ZARAFSHON

Bitiruv malakaviy ishi (loyihasi)
“Landshaft dizayni va interyer” kafedrası

daryosining pastki qismida joylashgan DARG'OM kanali tuman hududidan oqib o'tadi. 1141 yilning 9 sentabrida KATVON dashtida Saljuqiylar va Qoraxitoylar o'rtasidagi jang DARG'OM daryosi bo'yida bo'lib o'tgan va tarixchilarning ta'kidlashicha "...jangda Saljuqiylardan 30 ming kishi halok bo'lgan, 10 ming kishi DARG'OM daryosi oqizib ketgan". Daryo nomi "BOBURNOMA" da ham uchraydi.

Tabiati

Tuman relyefi yassi tekislik bo'lib, sharqdan g'arbga nishab. Yerining yuzasi uchlamchi davr cho'kindi jinslardan tashkil topgan. Ustki qismini ZARAFSHON va uning irmoqlari oqizib kelgan allyuvial yotqiziqlar qoplagan. Tuman hududining janubiy –sharqi ZARAFSHON tog' tizmalarining g'arbiy uchi bilan band. Eng baland nuqtasi 2204 metrgacha yetadi. Janubiy-g'arbiy qismi QARNOBCHO'L dashtining sharqiy va QARSHI cho'lining shimoliy chekkalaridan iborat chala cho'llardir. Tuproqlari, asosan, bo'z tuproqdir. Cho'l hududida ozroq sho'rxoklar bor. Tog' etaklarida jigarrang va qo'ng'ir tog'- o'rmon tuproqlari tarqalgan. Yovvoy o'simliklari : shuvoq, bug'doyiq va tog'chala cho'l o'simliklaridan iborat. Daryolarning qayirlarida ro'vak, qamish, sho'rajriq, suvrang, kampirsoch, itgunafsha, yulg'un va boshqalar o'sadi. Yovvoyi hayvon va parrandalardan: jayron, jayra, qobon, kaltakesak, toshbaqa, sariq, ilon, echkiemar, ko'rsichqon, kichik qo'shoyoq, qumsichqon, tipratikan, kalamush, qirg'ovul, loyxo'rak, o'rdak, so'fito'rg'ay, chug'urchuq, zarg'aldoq va boshqalar uchraydi. Tuman hududining shimolidan ZARAFSHON daryosining tarmog'i – QORADARYO va boshqa soylar oqib o'tadi, g'arbida yozda qurib qoladigan soylar bor. Tuman hududi orqali DARG'OM kanali, ESKI ANHOR kanali o'tadi. Iqlimi keskin kontenental. Lekin, shimol, shimoliy-sharq va sharq tomondan tog'lar bilan o'ralgani uchun qishi iliqroq. Yanvar oyida o'rtacha harorat -1,9, iyulda 27,2 eng harorat- 26, eng yuqori harorat 44. Yillik yong'in 328 mm bo'lib, asosan, qish va bahorda yog'adi.

Aholisi

Aholisi, asosan, o'zbeklar, shuningdek, tojik rus, tatar, koreys va boshqa millar vakillari ham yashaydi. Aholining o'rtacha zichligi 1km² ga 504 kishi.

Bitiruv malakaviy ishi (loyihasi)
"Landshaft dizayni va interyer" kafedrası

Xo'jaligi

Tuman xo'jaligida yetakchi tarmoq qishloq xo'jaligi Pastdarg'om tumanida paxta tozalash zavodlari (Juma va Charxin), "O'zbiokom-binat" korxonasi, Agrokimyota'minot" aksiyadorlik birlashmasi, "Agromashservis" aksiyadorlik jamiyati, qurilish tashkilotlari, g'isht zavodi "Paxtabank", "Tadbirkorlikbank" Milliy bank bo'limlari, Mebellar uyi, supermarket, 346 savdo do'konlari, bozorlar, 99 umumiy ovqatlanish, 239 maishiy xizmat ko'rasatish korxonalari mavjud. Qo'shma, kichik va xususiy korxonalar faoliyat ko'rsatadi.

Pastdarg'om tumanida 10 ga yaqin shirkat xo'jaligi, Pastdarg'om ijara xo'jaligi va boshqalar bor.

Qishloq xo'jaligida foydalaniladigan yerlarning 16,8 ming ga yeriga paxta, 14,7 ming yeriga don va boshqa ekinlar ekiladi (2003).

Tuman jamoa va shaxsiy xo'jaliklarida qoramol, qo'y va echki, ot, parranda boqiladi.

Maorifi

Pastdarg'om tumanidagi 116 umumiy ta'lim maktabida 59287 o'quvchi ta'lim oladi. 3 kasb – hunar kolleji, respublika badiiy akadimeyasi tasarrufidagi 1 san'at litseyi, O'zbekiston - Koreya hamkorligida ochilgan san'at kolleji, 2 musiqa maktabi mavjud, 59 kutubxona, 22 klub, madaniyat uylari va saroylari, madaniyat istirohat bog'lari, 22 xalq teatri, 6 xalq ansambli faoliyat ko'rsatadi. Tumanda 12 stadion 890 sport maydonchalari, sport milliy kurash, karate, real- aykido turlari va boshqa bo'yicha sport klublari ishlab turibdi.

Tibbiy muassasalari

Pastdarg'om tumanidagi tuman birlashgan kasalxonasi, unga qarashli 4 kasalxona, 5 shifoxona, 76 feldshar – akusherlik punktlari, 200 qishloq – davolash ambulatoriyalari, 16 qishloq vrachlik punktlari, 21 dorixona mavjud.

Men tayyorlayotgan diplom mavzumning shaharda joylashishi

Respublikamizning shaharlari, viloyat va tumanlarining aholisining tarkibi, ya'ni aholining yoshi, oila tarkibi: erkak, ayol va bolalarning tarkibi va boshqa shunga o'xshash omillar e'tiborga olinishi lozim. Bu esa butun mamlakatimizda aholi ro'yxati o'tkazilganidan so'ng aniqlanadi.

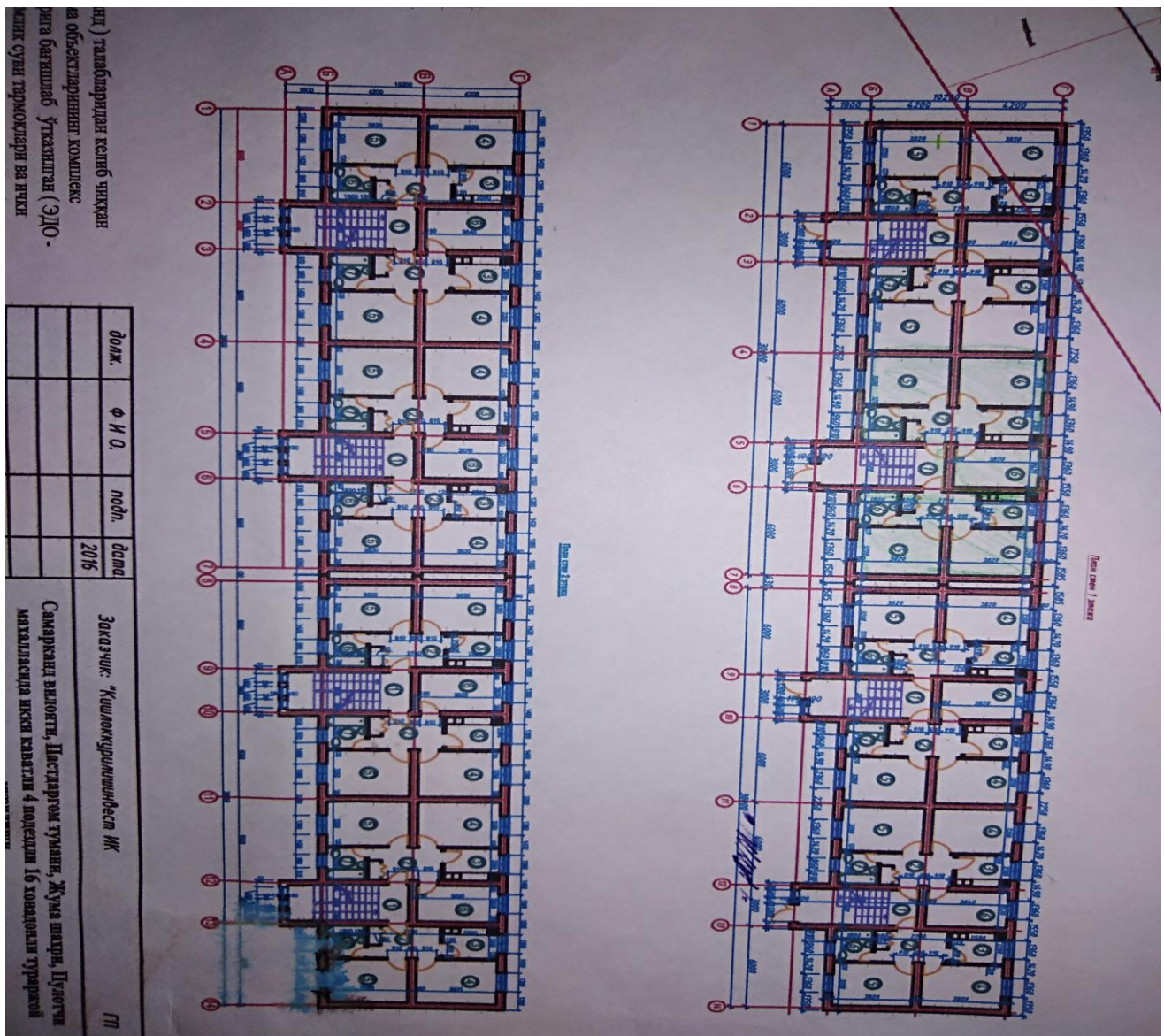
Turar joy va xonadonlarni tanlashda, albatta hisobga olinishi kerak bo'lgan talablar quyidagilardan iborat:

- aholining demokratik tarkibi;
- oila a'zolarining urf-odatları va hunari, ya'ni qanaqa ish bilan mashg'ul bo'lishlari;
- qurilish joyi;
- qurilish joyining tabiiy iqlim sharoiti;
- texnika-qurilish bazasining ahyoli va sharoiti.

Har bir shahar, viloyat, tuman va qishloq uchun uy-joy tanlashda ularda yashaydigan aholining demografik tarkibiga qarab har-xil sonli nisbatlar olinadi. Respublikamiz aholisining demografik tarkibi, albatta boshqa davlatlar ko'rsatkichidan o'zgachadir. Ayniqsa bu ko'rsatkich Boltiq bo'yi davlatlari va Belorussiyadagidan katta farq qiladi. O'zbekistonda bir yillik aholining o'sishi 3% ni tashkil etadi.

Boshqa qo'shni davlatlar ko'rsatkichiga nisbatan bizning respublikamizda ko'p bolali oilalar ancha ko'proqdir. Bu esa, o'z navbatida, ko'p xonali xonadonlarning nisbiy foizini oshirishga olib keladi. Ko'p bolali oilalar, ayniqsa, qishloq aholisiga mansubdir.

Turar joyni tiklashda aholining qaysi hunar bilan mashg'ul bo'lishi ham eng asosiy omillardan biridir. Shuning uchun qishloqda ko'p qavatli uylar shaxsiy tomorqali hovlilari bilan qulay bog'langan bo'lishi kerak. Bundan tashqari qishloq turar joyining tarkibida yordamchi xonalar, mol xona, tovuq xona, qo'y xona, somon xonalar hamda qishloq xo'jaligi uchun kerak bo'lgan asbob-uskunalar saqlaydigan xonalar, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlaydigan ombor xonalar bo'lishi kerak.

11m-fan va san 'at ahllari uchun qo'shimcha xonalar qurilishi xonadon tarkibini va tarxini

belgilashda hisobga olinishi kerak bo'lgan shart-sharoit hisoblanadi. Xalqning urf-odatlari

ham xonadon tarkibiga o'z ta'sirini o'tkazadi.

O'zbek xalqining eng asosiy urf-odatlaridan biri bu ochiq havoda ko'proq vaqtni o'tkazishdir. Bu odat mamlakalimizning tabiati, iqlim-sharoitidan kelib chiqqan bo'lib, xonadon tarkibiga ochiq yozgi xonalar ayvonlar va

supalarni kiritishni taqazo etadi. Bu yerda aholi mehmon kutadi, dam oladi va uxlaydi.

Uyning turini tanlashga uning qayerda joylashgani ham ta'sir qiladi. Uyning joylashgan joyiga qarab uy shahardami, qishloqdami, shahar markazidami yoki chetdami shunga qarab har-xil talablar paydo bo'ladi, undan tashqari yirning past-balandligi, uyni o'rab turgan tabiat, iqlim sharoiti, tuproq tarkibi va sesmik holatlari ham uy turini tanlashda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, bu narsaga tabiiy iqlim sharoiti katta ta'sir qiladi. Shimol va janubda quriladigan uylar bir-biridan o'ta farq qiladi, undan tashqari nam va quruq iqlim, tog' yoki pastliklar sahro va nam yerlar Mingtaqasini ham turar joy me'morchiligiga katta ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston tog'lardan, sahrolardan, tekislik va past tekisliklardan, ko'kalamzor, lalmikor yerlardan tashkil topgan. Shuning uchun O'zbekiston sharoitida hamma yerga bir xil turar joylarni loyihalashtirish va qurishkatta xatoliklarga olib kelishi mumkin. Respublikamiz ilmiy tekshirish institutlari tomonidan tabiati, iqlim sharoiti, yer qimirlashi hisobga olingan xaritalar ishlab chiqilgan. Shu xaritalarga qarab qurilish mutaxassislari uylarning turlarini tanlaydilar, undan foydalanadilar va quradilar. Uylarni tanlash va qurishga qanaqa qurilish ashyolarining borligi, qurilish-texnik jihozlari va asboblarning ahvoli ham ta'sir etadi. Lekin bunarsalar o'zgaruvchan bo'lib, umumiy texnik-iqtisodiy o'zgarishlarga, fan va texnikaning o'zgarishiga ham bog'liqdir. Shuning uchun loyihalovchi me'morning oldiga qo'yiladigan vazifa bu - hamma shart-sharoitlari to'la o'rganib chiqib, keyin eng qulay vachiroyli turar joylarni loyihalashtirishdan iborat bo'lib, ayniqsa, uning shart-sharoiti jiddiy e'tiborga olinishi kerak. Turar uy-joylar o'zining har xil xususiyatlariga qarab quyidagilarga bo'linadi: aholini joylashtirish usuliga qarab uy-joylar 2 guruhga bo'linadi:

Turar joy binolarning tasnifi:

Bitiruv malakaviy ishi (loyihasi) “Landshaft dizayni va interyer” kafedrasi	bet
--	-------------

- 1- qishloq tipidagi hovlili uylar; 10 - qariyalar uyi;
 - 2 - shahar tipidagi hovlili uylar; 11 - kommunal mehmon xonalar;
 - 3 - kam qavatli uylar; 12 - turestlar mehmon xonasi;
 - 4 - o'eta qavatli uylar; 13 - tranzit mehmon xonalar;
 - 5 - ko'p qavatli uylar; 14 - yil bo'yi dam olish uylari;
 - 6 - baland qavatli uylar; 15 - mavsumiy dam olish uylari;
 - 7 - bolalar internati; 16 - kundalik dam olish uylari;
 - 8 - yoshlar yotoqxonasi; 17 - pansionatlar.
 - 9 - oilali yoshlar yotoqxonasi;
- I. *Xonadonlarga bo 'lingan uy-joylar*, bular oilalarni xonama-xona joylashtirishga mo'ljallangan bo'ladi.

Xonalarga bo 'lingan turar uy-joylar esa oilalarni xonama-xona joylashtirishga mo'ljallangan bo'ladi. Bu uylarda umumiy maishiy xizmat bo'limlari joylashgan. Bu turar joylarda yolg'iz ishchilar, talabalar, hunar-texnika bilim yurtlariva maktab-intematlar o'quvchilari yashaydilar. Bundan tashqari mehmonxona va dam olish uylarida esa musofiJiar, sayohatchilar va dam oluvchilaryashaydilar. Ikki guruhga taalluqli binolar o'zlarining me'moriy tarixiy xususiyatlariga ko'ra bir-biriga o'xshash tomonlari borki, bular ularningvazifalari, funksiyalarining o'xshashligi hamda yashovchilaming talablari bir xilligi bilan ajralib turadi: eng ko'p tarqalgan xonadonli binolar shahar va qishloqlarning asosiy turar joy fondini tashkil etadi.

B) Yerdan foydalanish usuliga qarab xonadonli uylar quyidagilarga bo'linadi.

Hovlili turor joy binolarida uy yoki xonadon egasi uy hovlisining ham egasi hisoblanadi, hovlili turar joylar bir xonali uy xonadon va tutashtirilgan hovlili 2 yoki ko'proq xonadon tutashtirilgan alohida hovligi bo'ladi

O'zbekiston sharoitida turar uy-joylarni loyihalash uchun qo'yiladigan asosiy talablar:

1. O'zbekistonning iqlim sharoitida xonadonni yer sathi va ochiq havo bilan bog'lash an'anaga aylanib qolgan. Shaharlarning tez o'sishi va yer sathini ehtiyot qilish o'rta va ko'p qavatli uylarning qurilishiga olib keldi .
2. Xonadonlarni yer bilan bog'lash an'anasi yo'qoldi. Buning o'rnini almashtirish uchun

xonadon tarkibiga har xil yozgi xonalarni loyihalash va uylarda kam qavatli uylarga nisbatan har xil qulayliklar, ya'ni markazlashgan issiq suv, isitish elektr jihozlari va chiqindini olib ketish uchun qulayliklar yaratildi . Shu sabablar natijasida O'zbekiston tabiati, iqlim-sharoitini va urf-odatlariga javob beradigan turli xil ko'p qavatli uylarga qo'yiladigan talablar ishlab chiqildi.

3. Yoz paytlaridagi issiq havo va nisbatan yumshoq, qisqa davrli qish xonadonlarni issiq havodan saqlashni taqozo etadi. Bu esa uylarni quyoshga nisbatan to'g'ri qaratish (oriyentatsiya) qilish, yaxshi shamollatish, konstruksiyalar xususiyatlaridan to'g'ri foydalanish, quyoshga qarshi qurilmalardan foydalanish orqali erishiladi.

4. Uylarni quyoshga nisbatan to'g'ri qaratish (ya'ni, oriyentatsiya) ma'nosi shundaki, qish paytida xonadonlar quyosh nuridan ko'proq foydalanish, yoz paytida esa xonalarga kamroq quyosh nuri tushishini ta'minlash zarur.

Bunga erishish uchun quyosh tikkadan o'tganligi sababli quyoshga qarshi kichkinagina qurilma, ya'ni (soyabon) derazalarni issiq quyosh nuridan saqlaydi. Qishda esa quyosh past lab nur sochganligi sababli quyosh nuri to'g'ridan-to'g'ri janubga qaratilgan derazaga tushadi va xona «izoliyasiya» bo'ladi. Insolyasiya, ya'ni quyoshni to'g'ridan-to'g'ri tushishi, faqat turar uy joylardagi xonalarga zarur, lekin u yordamchi xonalarga: oshxona, dahliz, hojatxonalarga kerak emas, aksincha ular bu xonalarda noqulayliklar tug'dirishi mumkin. Demak, xonadonlarni ikki tarafga qaratish kerak: asosiy xonalar janub tomonga joylashtirilsa, yordamchi xonalar shimol tomonga joylashtirilishi kerak.

Janubi-sharqiy taraf va shimoli-g'arbiy tarafga qaratish, ya'ni xonalarni ikki tarafga joylashtirish mumkin bo'lganligi sababli qurilishda bunday taraflarga qaratishga va loyihalashga ruxsat beriladi. Eng yomon oriyentatsiya, bu g'arb va sharq taraflari bo'lib, bunday uyning bir tomoni peshindan keyin qiziydi. Bunday tarafga qaratib turar uy joylarni qurishga ruxsat berilmaydi. Xonada salqin havo hosil qilish uchun uyni shamollatish, yelvizak katta ahamiyatga ega.

Yelvizak hosil qilish yo'li bilan kunduzgi issiq havoni kechki salqin havo bilan almashtirish mumkin. Bunga sabab O'zbekistonning kecha kunduz davomida tez-tez o'zgarib turuvchi iqlim sharoitidir. Buning uchun kunduz kuni xonalardagi derazalarni yopiq holda va aksincha kecha-kunduz tashqaridagi havodan salqinlashganda derazalarni ochish yo'li bilan xonaning havosi salqinlatib turiladi. Ammo xonani tez salqinlatish uchun uni shamollatish zarur. Bu hol hosil qilinadigan to'g'ridan-to'g'ri burchakli yelvizak hisobiga tashkil qilinadi. Bu esa uy tarxini to'g'ri tashkil qilish, ya'ni uni ikki tarafga qaratish hisobiga tashkil etiladi. O'zbekiston sharoitida xonadonni bir tomonga qaratish yelvizak usulini hosil qilishga yordam berolmaydi va xonadonning isib ketishiga sabab bo'ladi. Bunday tarxli turar uy-joylar O'zbekiston iqlimi sharoitida qoniqarsiz deb hisoblanadi. Tashqi konstruksiyalaming qanchalik issiqlik o'tkazishini bilish uchun, u albatta hisob-kitob qilinib ularning kerakli qalinliklari topiladi. Shu maqsadda issiqlikni kam o'tkazadigan materiallar va derazalar sathi kichraytirilib olinadi. Salqin havo hosil qilish ayniqsa (quyoshga noto'g'ri qaratilgan uylar uchun) quyoshga qarshi qurilmalar ishlatiladi: gorizontal qurilmalar janubga qaratilgan uylar uchun, vertikal qurilmalar sharq va g'arb tomonga qaratilgan uylar uchun hamda har xil boshqa aralash qurilmalar (shtorlar, jalyuzlar, va undan tashqari o'simliklar,) daraxtlar va yopilib o'sadigan o'tlar ishlatiladi. Quyoshga qarshi qurilmalar faqat havoni salqinlashtiribgina qolmay, uyning chiroyli ko'rinishiga ham yordam beradi. Ular uylarning tarzini (fasadini) boyitishga va shinam bo'lishiga katta yordam beradi. Yuqorida aytib

o'tilgan qurilmalar O'zbekiston sharoitida salqin yaratadigan tabiiy jihozlar hisoblanadi. Shular bilan bir qatorda sun'iy jihozlar sovutkichlar (konditsionerlar) ham havoni salqinlatishga xizmat qiladi. Lekin ularni ishlatish faqat tabiiy havoni salqinlatish usullariga yordamchi bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun O'zbekiston sharoitida sun'iy usullar ishlatiladimi yoki yo'qmi uylarni loyihalashda asosan tabiiy salqinlatish usullari, qonun qoidalari qo'llanilishi shati.

Tabiiy iqlim sharoiti bo'yicha O'zbekiston hududlari zonalarga bo'linadi. Bu umumiy ko'rsatkich, albatta O'zbekiston tog'li, lalmikor, sahro hududlariga bo'linadi va havosi bir-biridan farq qiladi. Farg'ona, Samarqand, Toshkent, Surxondaryo viloyatlari esa tez-tez esib turadigan issiq shamoli bilan boshqa viloyatlardan farq qiladi.

Toshkent zonal ilmiy tekshirish eksperimental loyihalash instituti tomonidan bu yerlarning iqlimiy ko'rsatkichlari ishlab chiqilgan bo'lib, O'zbekiston hududi 3 qismga bo'linadi:

1-qism sovuq va uzoq qishi hamda salqin yozi bilan ajralib turadi. Bunga Qoraqalpog'iston, Xorazm va Buxoro viloyatlarining shimoliy qismi kiradi.

2-qismga asosiy lalmikor va san'oat viloyatlari, ya'ni Farg'ona vodiysi, Toshkent va Samarqand viloyatlari kiradi. Bu viloyatlar yumshoqroq qishi va issiq yozi bilan ajralib turadi. Bular juda keng hududli va aholisi zich joylashgan viloyatlardir.

3-qismga yozi juda issiq, qishi qisqa va yumshoqroq iqlimli viloyatlar kiradi. Bu yerda tez-tez janubiy issiq shamol esib turadi. Havoning issiqligi 45 darajagacha ko'tariladi. Bu hududda issiq kunlar ko'p bo'lganligi sababli tabiiy yo'l bilan issiqdan saqlanish qiyin hududlar hisoblanadi. Bir-biridan farq qiladigan bu qismlar uchun, albatta o'ziga xos tabiiy loyiha yaratilishi lozim. O'zbekistonning bir xil tuman va viloyatlarida yer tez-tez, qattiq qimirlab turadi. Yerning 9 balgacha qimirlashi esa qurilishda ancha-muncha loyihalarni cheklash va yer qimirlashiga qarshi usullarni ishlatishga olib keladi. Shuning uchun O'zbekiston hududida yer qimirlashning sesmik xaritasi ishlab chiqilgan. Bu xaritada har bir tuman va viloyatning necha balli qismga kirishi ko'rsatilgan. O'zbekistonning tabiiy iqlim sharoitini, yer qimirlashini hisobga olib turar uy-joy va jamoat binolarini loyihalash hamda qurish me'morlar oldiga ancha qiyinchiliklar tug'diradi, lekin me'morchilika o'ziga xos an'analarni mujassamlantirishga imkoniyat yaratadi.

Turar uy-joy qurilishida shaharsozlik talablari

Shahar, turar joy hududiga yoki alohida turar joy uyiga yer maydonini tanlash o'ta

mas'uliyatli ishdir, chunki bu yerda aholining yashashi uchun hamma shart-sharoit mavjud bo'lishi va kelgusi avlodlarning yashashlarini hisobga olish zarur. Shaharsozlik masalasi yuqori kursda alohida o'tiladi. Shuning uchun, biz faqatgina shaharsozlikni alohida turar uy-joy uchun yer maydoni sathi balandroq, suv to'planmaydigan, yerga suv shaxobchalari o'tkazish va ko'kalamzorlashtirish imkoniyatiga ega bo'lgan, undan tashqari sanoat va ishlab chiqarish korxonalaridan sanitariya-gigiyenik jihatdan uzoqroq masofada bo'lishi kerak. Shuningdek, bino boshqa turar joy va jamoat binolaridan, ma'lum bir joyda joylashgan quyoshga nisbatan yaxshi qaratilgan bo'lishi va yaxshi shamollatilishi kerak. Uy bundan tashqari ko'cha shovqinidan ma'lum bir uzoq masofada joylashtirilishi, ko'chaning qizil chizig'idan ko'kalamzor va shovqindan saqlanadigan to'siqlar orqali ajratilishi kerak.

Uyga avtomobil kirishi uchun yo'lakcha ajratilishi, bundan tashqari uy atrofi ko'kalamzorlashtirilgan va suv o'tkazilgan bolalar maydonchalari, kir quritadigan va sport maydonchalari, soyabonlar, kattalar dam oladigan joylar bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Bu O'zbekiston tabiiy iqlim sharoitida muhim omillardan biridir. Yer sathi qo'shni uylar bilan, tuman markazi bilan bog'cha, maktab, savdo, madaniy va maishiy xizmat ko'rsatish joylari bilan qulay bog'langan bo'lishi kerak.

Uylardan unumli foydalanish va qurilish paytida tejamkorlik masalalari

Davlat uy qurilishida har yil sarflanadigan ko'plab mablag'larni tejamkorlik bilan sarflab ko'proq foyda olishga harakat qilinadi, shu bilan birga uy-joy maydonini oshirishga harakat qilinadi. Uy-joy qurilishida eng zarur talablardan biri bu tejamkorlikdir. Ammo qurilgan uy mustahkam, chidamli va uyni isitish uchun ko'p issiqlik sarf qilinmasligi, tez-tez qayta ta'mirlanmasligi zarur talablaridan biridir. Uylar tez eskirmasliklari, va xonadonlar qulay va shinam bo'lishi kerak.

Tejamkorlik va undan foydalanish masalalari bir-biriga qarama- qarshidir. Shuning uchun me'morning asosiy vazifasi ushbu qarama qarshiliklarni bir-biriga ta'sirsiz hal qilmog'i lozim. Qurilishni tejamkorlik bilan olib borishda qurilish jihozlarini va qurilmalarini to'g'ri tanlash tejamkorlikning asosidir. Zavodda tayyorlanayotgan andozali qurilma va jihozlarni ko'proq ishlatish qurilishni arzonroqqa tushirishga yordam beradi. Bundan tashqari uyning qavati va qurilish maydonini to'g'ri tanlash ham tejamkorlik omillaridan

biridir. Loyihalarni tanlashda arxitektura me'yorlaridan to'liq va unumli foydalanish zarur, lekin me'morchilikda buning o'zi kifoya qilmaydi. Shuning uchun loyiha tanlashda bir necha xil loyihalarning ichidan texnik iqtisodiy tomonlari yuqori bo'lganlarini olish yaxshi natija beradi. Yuqorida aytib o'tganimizdek, O'zbekiston iqlimi sharoitida uylarni yaxshi shamollatish uchun derazalarni ikki tarafga o'rnatish, bo'lmada (seksiya) to'rt xonodon o'rniga ikki xonodonni joylashtirishni taqozo qiladi, bu esa zina kataklarining sonini oshib ketishi, katta-katta yozgi xonalardan foydalanish va quyoshga qarshi qurilmalarning o'rnatilishi, uy tannarxining oshib ketishiga sabab bo'ladi. O'zbekistonda tez-tez yer qimirlab turishi ham uylarni mustahkam qurilmalar bilan qurishni taqozo etadi. Bu esa, o'z navbatida, ortiqcha mablag' sarflanishiga olib keladi. Shuning uchun bu sabablar bizning me'morlarimiz oldiga qurilishda tejamkor va unumli me'moriy loyihalarni tanlashni taqozo etadi.

Turar uy joylarga qo'yiladigan me'morchilikning badiiy talablari

Turar uy-joy o'zining vazifasiga ko'ra o'z ko'rinishiga ega bo'lishi kerak. Qurilishda turar uy-joyining bo'laklari (detali) inson o'lchoviga hamohang bo'lishi kerak. Bu vazifa past qavatli uy-joylarda osonroq hal qilinadi. Ko'p qavatli turar joy uylarining tashqi ko'rinishini tanlashda me'morlarni ancha qiyinroq vazifalarni yechishiga to'g'ri keladi. Uylarning tarzlarini yechishda (kolonnalar, ustunlar, antablement va boshqalar) uy joylarini monumental va boy bo'lishi, ularning oldiga qo'yilgan badiiy talablariga njavob berishi kerak.

Turar uy-joylar ayniqsa janubda joylashgan uylar tabiat bilan mujassamlashib ketishi kerak. Bu funksional xususiyat o'zining badiiy ko'rinishda, ya'ni yozgi xonalar (ayvon, supa va boshqalar) tarzida o'z aksini topadi. Quyoshga qarshi qurilmalarning uyni issiqdan saqlash uchun ishlatilishi janub uyining o'ziga xos badiiy ko'rinishini yaratishga yordam beradi. Bunga yana ko'kalamzorlashtirish ham yordam beradi. Uylarga rang tanlashning o'ziga xosligi mavjud, ya'ni har xil qoramtir ranglarni ishlatishdan saqlanish kerak, chunki ular binoga xunuk ko'rinish berishi bilan birga bu ranglar quyosh nurini yaxshi qaytara olmaydilar va xonalarning isib ketishiga sabab bo'ladilar. Bu yerda tabiatdagi ochiq ranglarni ishlatish zarur.

Xalq me'morchiligining usullari, xalq an'analari, urf-odatlarini inobatga olgan holda turar joy binolarining me'morchiligini jonlantirish mumkin.

Tipik turar joylar bilan o'ziga xos orginal va har-xil ko'rinishdagi turar joylarni yaratish me'morlardan mohirlikni va ijodiy yangi usullarini talab etadi.

Turar uy-joy, jamoat binolarini muvaffaqiyat bilan aralashtirib kichik mikrorayon hududi va turar joy hududlari qurilishi kompozitsion har xil siluetlar hosil qilish, rang va fakturalardan to'la foydalanish, yer maydoni bilan to'la uyg'unlashib ketishi, ko'kalamzorlashtirish va suv bilan to'g'ri ta'minlash qurilishdagi loqayd ko'rinishlarni yo'qotishga olib keladi. Uylarni tipik loyihalarga har xil yangi usullarni kiritish yo'li bilan boyitish lozim. Shuningdek, har xil usullarni ishlab chiqish kerak. Me'morlar bu usullardan to'g'ri kompozitsion tizimga ega bo'lgan turar joy, bekatlar va uylar loyihasini tuzadilar.

KAM, O'RTA VA KO'P QAVATLI TURAR JOY BINOLARI

Kam qavatli turar joy binolari

Bu xildagi turar uy-joylar shahar mahallalarida (kichik tumanlarda) ko'p oilalilarga mo'ijallangan 1 qavatli uylar asosan qishloq joylarida va tuman markazlarida foydalanilgan hozirgi paytda shahar chetlarida va nihoyat shahar markazlarida ham shu usuldan foydalanilyapti. Hozirgi paytda qishloq joylarida yashovchi oilalar tomorqadan unumli foydalanilmayotgani tufayli blokli uylar, ya'ni 2 qavatli xonadonlar ishlatilyapti. Har bir xonadon uchun ($50-100\text{m}^2$) tomorqa ajratilgan, yozning iliq kunlarida o'z vaqtlarini o'tkazish uchun tomorqada gulzorlar, yozgi soyabonlar, hovuzcha, bolalar o'ynashi uchun qum yashigi va hokazolardan iborat bo'lishi mumkin.

Loyiha 2 qavatli tomorqali uylardan tubdan farq qilmaydi, farqi shundaki, bu uylar faqat ilkki qarama-qarshi tomonga yorug'lik (tomorqali uylarda esa 3-4 tomoni ochiq, yorug'likni xohlagan tomondan) berish mumkin. Xonadonga kirish, asosan, ko'cha tomondan tashkil etilgan bo'lib, yo'lak bilan umumiy xona va oshxonadan hovliga chiqishga qulay sharoit yaratilgan bo'lishi kerak

Yozgi xona (ayvon), asosan, hovli tomonda joylashgan bo'lib, umumiy xona va oshxona bilan chambarchas bog'langan bo'lishi shart. Bu uylar «qizil chiziqdan» 6 metr tashlab quriladi. Uy oldiga panjarali gulxona, kirish va chiqish uchun darvoza yoki eshik o'rnatiladi. Tomorqaning orqa tomoni esa tor xo'jalik ko'chasiga qaratilgan bo'lib, uning xo'jalik xonalari shu tomonda joylashtirilgan bo'ladi. Uy atrofiga gulzorlar, hovuzlar, yozgi oshxona, soyabonlar va daraxtlar o'tqaziladi. Qolgan yer sathi sabzavotlar va mevali

daraxtlar, uzumzorlar uchun ishlatiladi. Garaj uchun ham qulay joy tanlash zarur. U uy ichida ham bo'lishi mumkin. Uylarni qulay joylashtirish uchun ularni birlashtirish, ya'ni bitta tom ostida joylashtirish mumkin. Turar uy-joylar. Shahar va qishloq uylari 1-2 qavatli qilib quriladi. 2 qavatli uylarda hovli bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'lanish ularni ikki yarusga joylashtirish hisobiga erishiladi. 2 qavatli uylar bir qavatli uylardan afzalligi bilan farq qiladi, chunki ular yer sathini, tom sathini, poydevor va sokol hamda uy hajmining 2 marta qisqarishiga olib keladi va shu bilan ulaening narxi arzonroq bo'lishiga sabab bo'ladi.

Kam qavatli uylarni ko'p tomonga qaratilishi (oriyentatsiyasi) ko'p qavatli binolarga qaraganda uncha katta ahamiyatga ega emas, chunki past qavatli binoni daraxt va butalar bilan o'rab ularni quyoshdan saqlash mumkin. Shuning uchun binoni g'arbga qarab qurish mumkin.

Bunday uylarda faqat yotoqxonalarni shimol tomonga qaratishdan saqlanish lozim, u yerda yaxshi sanitariya-gigiyena sharoitini yaratish lozim. Vannaxona va hojatxonalarni tabiiy yoritish tavsiya etiladi, chunki bunday binolarda bunga imkoniyat bor. Ikki qavatli uylarda hojatxonani daxlizda (shlyuzda), vannaxonani esa hojatxona bilan birlashtirgan holda 2 qavatga joylashtirish mumkun

Ikki qavatli ikki xonadonli bloklashtirilgan turar joy uyi

Kir yuvish, asosan, vannaxonada bajariladi. Vannaxonaning 2-qavatda joylashishi noqulaylik tug'diradi. Shuning uchun eng qulayi oshxona eniga maxsus kir yuvadigan xonaga (kir yuvish mashinasi, suv ketadigan joy, dazmollash va kiyimlarning taxlaydigan joy, quritish shkafini) joylashtirishdir. Hovlili binolarni qurishda asosan mahalliy, qimmat bo'lmagan qurilish materiallaridan foydalanish kerak: xom g'isht, pishgan g'isht, taxta, ganch, alebastr va hokazolar. Ammo qishloq qurilishini industrial va mexanizatsiya usuli bilan tez qurish uchun zavodda tayyorlangan elementlar: bloklar, panellar, temir-beton yopqichlar va boshqalarlarga o'tishga to'g'ri keldi va bular hovlili uylarning loyihalari xarakteriga ta'sir qildi. Shuning uchun zavodda tayyor bo'ladigan elementlarning o'lchoviga qarab loyihalash paytida bino o'lchovlari shu elementlar o'lchoviga qarab olinadi.

Ammo mahalliy qurilish materiallari hali ham o'z qimmatini yo'qotgani yo'q va shuning uchun me'mor oldiga ularni zavodda tayyor bo'ladigan qurilish materiallari bilan aralashtirib ishlatish vazifasi qo'yiladi. Tomorqali turar joy uylari: Mansard tipidagi besh

Bitiruv malakaviy ishi (loyihasi) “Landshaft dizayni va interyer” kafedراس	bet

xonali turar joy uyi. garaji bilan.

O'rta qavatli turar uy-joy binolari

3-5 qavatgacha bo'lgan uylar o'rta qavalli turar joy binolari turiga kiradi. Bu xildagi uylarda xonadonlar liftsiz, faqat umumiy zinapoya orqali bog'lanadi. Ularning qurilmalari oddiy bo'lib, zavod qurilmalari va industrial bo'lishi mumkin. Bu xildagi turar joy qurilishi zich qurilish bo'lib, shahar yerini kam egallaydi. Hamma zamonaviy qulaylikni ishlatish mumkin, qurilish iqtisodiy foydali hamda qulaydir. Hozirgi vaqtda bunday uylar asosidagi turar joy qurilishi shaharlarni tashkil etadi. Sekin asta bunday uylar qishloqlarga ham tarqalyapti.

Keyingi paytda katta turar joy dahalarining rivojlanishi natijasida Toshkentda va O'zbekistonning boshqa shaharlarida keng miqyosdagi 4-5 qavalli turar joy binolari qad ko'tara boshladi, shundan so'ng qurilish materiallari, qurilish-texnik bazasi tashkil etildi, temir-beton konstruktorlik zavodiga o'xshash, panelli uy qurilishi, uy qurilish kombinatlari, bir qancha an'zozali g'ishtli seriyali panelli, sinch-panelli binolar qurilishi yo'lga qo'yildi. Qurilish jarayonida bular keng ko'lamda ishlatildi va ko'pgina ishlar industriallashdi va mexanizatsiyalashtirildi. Eksperimental loyiha ishlari qaytadan ko'rib chiqildi va yaxshi tomonga o'zganirildi.

1966-yil 26-aprel kuni Toshkentda yer qimirlaganidan keyin bu ishlardan keng ko'lamda foydalanildi. O'rta qavatli turar joy binolari qurilishda eng asosiy o'rinni egalladi, turar joy qurilishida esa butun respublikamizda keng yoyildi. O'rta qavatli uylarda loyiha turkumlarining bo'linmali (seksiyali, bo'lakli, koridorli, bitta bo'linmali, yo'lakli (galereyali), bo'linmali-koridorli usullarni keng ko'lamda ishlatish mumkin. Bo'linmali turkum loyihasida xonadonlarni har xii kattalikda - bir xonali xonadondan tortib, ko'p xonali xonadonlarni loyihalashtirish mumkin.

Ularning afzalligi shundaki, unda o'racha kattalikda va ko'p xonali xonadonlarni loyihasini joylashtirish mumkin. Bo'linmali turkum loyihasi keng miqyosda ishlatiladi, chunki u amaliyotda tekshirib ko'rilgan bo'lib, uning loyihasi oddiy va xarajati kam. Yo'lakli turkum kam xonali xonadonlarning qurilishida ishlatiladi (1-2 xonali) va O'zbekiston iqlim sharoitiga to'liq javob beradi. Shuning uchun yo'lakli turar joy binolari andozali turar joy

binolari tarkibiga kiritilgan.

Ko'p qavatli turar joy binosi.

Ko'p qavatli turar uy-joylariga 6 qavatdan 9 qavatgacha bo'lgan uylar kiradi qavatli turar joy uylardan farqi shuki, bu uylarda, albatta lift joylashtirilgan bo'lishi shart. Lift bo'lgani bilan zinapoya o'rniga o'tmaydi, zinapoya vertikal yo'nalishda muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun zinapoya qurilishiga katta ahamiyat berish kerak. Yong'indan, sesmik chidamligiga e'tibor berish kerak, ya'ni zinapoya mustahkam va chidamli materialdan qilingan bo'lib, havo aylanadigan zinapoya bo'lishi kerak. Zinapoya maydonidan uning ikki tomoniga chiqadigan ochiq yo'l bo'lishi kerak. Me'yor bo'yicha zinapoya maydoni isitilishi shart emas, lekin qulaylik bo'lishi uchun iloji bo'lsa isitish kerak. Zinapoyalardan tashqari ko'p qavatli turar joylarda boshqa chiqib ketish yo'llarini, ya'ni ikki qo'shni orasidagi balkonlar yoki ayvonlar orqali bir biridan o'tadigan yo'lni ham e'tiborga olish kerak. Ko'p qavatli turar joy binolari qurilishida ham hamma loyiha turkumlari ishlatiladi. Bo'linmali, yo'lakli, yo'lakli-bo'linma va nuqtali (bir bo'linmali) ko'p qavatli turar joy binolari qurilishi minorali deb ataladi. Ayniqsa ko'p tavsiya etiladiganlari bo'linmali (seksiyali), yo'lakli turkumdur. Bu turkum universal bo'lib, ko'p xonali va kam xonali xonadonlarni to'liq yechimi kabi, iqtisodiy tomondan ham yutish mumkin. Ko'p qavatli uylarning uzunligi ko'p masofani egallashi bilan birga anchagina joyga o'z soyasi bilan xalaqit beradi, shuning uchun uzunligini kamaytirishga to'g'ri keladi. Bularni e'tiborga olsak, bir bo'linmali uy ko'proq to'g'ri keladi.

Ko'p qavatli turar joy binosi. Uylarning qavatleri ko'payishi xonadonlarni tabiat manzaralaridan uzoqlashtiradi, shuning uchun bunday uylarda yozgi xonadonlarga katta ahamiyat berish kerak. Ularning maydonlarini ko'paytirib har xil gullar bilan ko'kalamzorlashtirish kichik bog'chalar hosil qilish kerak, ikki baravarbaland ayvonlar, ya'ni 2 qavatli balandlikka ega bo'lgan hovlililar bo'lishi mumkin. Ularni ko'kalamzorlashtirishning afzalligi shundan iboratki, ular xonadonni ko'chadan to'sib turadi. Yana har xil chang va tovushlardan asrab turadi. Tekis tom ustidagi ochiq maydonlar umumiy maydonlarga aylanib qolishi mumkin, bundan tashqari shu uyda yashovchi kishilarning dam oladigan joyiga aylanadi. Tekis tomonlarni ko'kalamzorlashtirish tomlarni

yozda isib ketishdan saqlaydi va xonadonlarning havosini ancha pasaytiradi. Ko'p qavatli u Yuqorida ko'rsatilgan turkumdan tashqari koridorli va yo'lakli xonadonlar loyihasi ham qo'llaniladi. Bunda 2 qavatga bir xonadon joylashtiriladi. Bir qavatga joylashgan koridorli xonadonlarga nisbatan bunday xonadonlarda yelvizak masalasi oson yechiladi, hamda to'g'rima-to'g'ri shamollatish hal bo'ladi, bulardan tashqari xonadonlar ikki tarafga qaragan bo'ladi. Bu bilan oriyentatsiya masalasi ham hal bo' ladi. Bu xildagi uylarning qurilishida hech qanday qarshilik yo'q. Koridorli uylarda xonadonlarni 3- qavatga joylashtirish mumkin, bunda iqtisodiy tomondan ancha yutish mumkin. Ammo bu turkum faqat ko'p xonali xonadonlar uchun qulaydir.

Yo'lakli uylarda xonadonni 2 qavatga joylashtirish ancha yo'lakni qisqartirtirishga olib keladi.

Baland qavatli turar joylar. Keyingi paytda O'zbekistonda bu xildagi uylar qurila boshlandi. Bu uylar yerni tejash jihatidan ancha qulaydir. Ko'p qavatli uylardan farqi shundaki, bu uylarda kamida bir bo'linmaga va blokka 2 ta lift o'matilgan bo'lishi shart (odam tashiydigan va yuk tashiydigan), juda baland uylarda tez yuradigan liftlar o'rnatiladi. Yerdan balandligi tufayli bunday uylardagi yozgi xonalarga katta e'tibor berish talab etiladi, ya'ni ularning maydoni ancha katta bo'lishi shart. Shaxsiy yozgi xonalardan tashqari umumiy yozgi xonalar bo'lishi kerak. Bir-ikki bo'linmali uylar optimal variant hisoblanadi. Bu tipdagi uyla"dahalarni har xii ko'rinishga olib keladi. Bular dahalarda kam qavatli uylar va o'rta qavatli uylar orasida joylashtiriladi. Ko'p qavatli va baland qavatli uylarning asosiy qurilmalari. Bu binolarni loyihasida asosiy talab: ishlatiladigan materiallarning og'irligi va qurilmalarni iloji boricha kamaytirishdan iborat. Bu, ayniqsa, zilzila tez-tez bo'ladigan joylarda ahamiyatlidir. Shuning uchun ko'p qavatli uylarda sinch panelli qurilma, yengillashtirilgan panellar ishlatiladi. Temir-betonli yoki po'latdan sinch bo'lishi mumkin. Ustun va rigel orasi juda kengayib ketmasligi kerak, bu baland qavatli binolarda oraliq katta bo'lmasligi uchun ahamiyatlidir. Kelajakda ko'p qavatli uylarni qurishda sinch hajmiy elementlaridan foydalanish ko'zda tutilyapti. Baland qavatli uylarda esa po'lat sinchli bo'lib, hajm elementi bilan to'idiriladi. Bunday uylar o'z afzalligi bilan ajralib turadi, ya'ni ularning qurilishi yengillashadi. Zavoddan tayyor elementlar keltirilib, ish ham osonlashadi.

Ularni har xil usulda joylashtirish mumkin,buning oqibatida me'moriy ko'rinish ancha

boyiydi. Oxirgi paytda bunday uylarni Sirg'ali tumani dahalarida juda ko'p uchratish mumkin. Hozirgi paytda ko'pgina uylar quyma temir-betondan qurilyapti. Bunday uylarda faqat to'g'ri shakl emas, balki boshqa har xil shakllarni ham ishlatish mumkin, bu esa me'moriy ko'rinishni boyitadi va binoning kuchli zilzilaga bardosh berishini ta'minlaydi.

BADIIY QISM

Men bitiruv malakaviy ishim mavzusini tanlaganim sabablaridan biri shuki men usha kam qavati uyda taxsil olaman. Bu depom ishimning asosan interyer yechimini yoritib berishga harakat qildim chunki kam kvadirat metrli uylardan ham xonalari kichginaligiga qaramasdanham badiy yechimi chiroyli bulishini isbotlamoqchiman.

Xozirgi kunda zamon talabi shuni taqazo etayabdi yani uylarning ixchamligi, bekorga yojlarning oldini olishdan iborat .

Interyerlarining avvalgi kurinishlari

Qayta ishlangan xolati

XONADONNING TARKIBI VA JIHOZLARI

Xonadon deb, binoning bir-biriga birlashtirib bog'langan, bitta oilaning yashashi uchun mo'ljallangan qismiga aytiladi. Xonadon turar joylarning asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi . Bu xonadonlarda oila a'zolari o'zining asosiy vaqtini o'tkazadi, ya'ni ular bu yerda dam olishadi, ishlashadi, uxlashadi, ovqatlanishadi va mehmon kutishadi Uy tarxini yechishga uning qanday hajmli bo'lishiga qaramasdan u yerda hayot kechirish uchun kerak bo'ladigan hamma shart-sharoitlarni yaratish zarur.

Bular: har bir oila a'zosining dam olishga va shaxsiy ishlarini bajarishga, uy xo'jaligini olib borishga, ovqat tayyorlash va ovqatlanishga, oila a'zolari bir-biri bilan va boshqa odamlar bilan muloqatda bo'lishiga, gigiyenik tozalikni saqlashi uchun shart-sharoitlar yaratilishi kerak. Turar joy xonalarining soni va hajmi oila a'zolarining soniga, yoshiga qarab belgilanadi. Bundan tashqari oila a'zolarining kasbi ham hisobga olinadi.

Masalan, ilm ahli va san'at xodimlari uchun alohida xona ajratiladi, ya'ni ishlaydigan xona. Yordamchi xonalarning maydoni yashaydigan xonalarning soniga qarab belgilanadi.

Xonadonlar asosiy va yotoq xonalarga bo'linadi. Asosiy qismlarga mehmon kutib oladigan va shu bilan birga oila a'zolari bir yerga to'planadigan yemakxona, mehmonxona, ish kabinetidan iborat bo'ladi.

Xo'jalik qismiga oshxona, hojatxona, yuvinish xonasi kiradi. Ular asosiy qism bilan yotoq qism o'rtasida joylashgan bo'lib, uzoqroqda joylashgani ma'qul. Yaxshi sanitariya-gigiyenik sharoitni yaralish uchun har bir oila a'zosi yetarli miqdorda maydon bilan ta'minlaniladi, bu kamida 9m^2 hajmida (kamida 25 ml) bo'ladi. Xonalar va yordamchi xonalarning balandligi

janubiy hududlarda 2,7 m dan kam bo'lmasligi kerak. Sanitariya-gigiyenik sharoitini yaxshilash maqsadida kelajakda turar joy me'yori (normasi) bitta odamga 12-15 m² ni tashkil etishi kerak. Turar joy xonalari yetarli yorug'likka ega bo'lishi, ya'ni xona poli yuzasining 1/8 qismicha bo'lishi, to'g'ri oriyentatsiyaga va tabiiy shamollatishga moslashtirilgan bo'lishi kerak. Devorlarning qalinligi xonadonni qishda sovuqdan yozda esa issiqdan, shu bilan birga ko'cha shovqini va changidan saqlashi kerak. Bulardan tashqari ichki va tashqi devorlar tovush o'tkazmaslik xususiyatiga ega bo'lishi kerak. To'g'ri sanitariya-gigiyenik sharoitni yaratishda muhandislik jihozlaridan foydalaniladi. Xonadonlarda umumiy isitish sovuq va issiq suv bilan ta'minlash, kanalizatsiya, sun'iy shamollatish va boshqa muammolar hal etilgan bo'lishi lozim. Kelajakda konditsioner ishlatilishi mo'ljallanmoqda. Eng kerakli tadbirlardan biri sanitariya-gigiyenani yaxshilash. O'rta Osiyo sharoitida xonani quyoshdan asraydigan qurilmalardan foydalanish lozim. Turar joy xonalari soniga qarab xonadonlar kam xonali (1 ta turar joy xonalar, o'rtacha (3-4 ta turar joy xonalari) va ko'p xonali 5 va undan ortiq xonalardan, o'lchoviga qarab kam maydonli va mukammal xonadonlardan iborat bo'ladi. Tuzilishiga qarab xonadon tarxi 1 yoki 2 qavatli bo'lishi mumkin.

Turar joy xonalari tarkibiga: mehmonxona, umumiy xona, ish xona, katta yoshdagilar

uchun yotoqxona va yosh bolalarning uxlashi, o'ynashi uchun xonalar kiradi. Yordamchi xonalarga: dahliz, oshxona, hojatxona, qo'l yuvadigan joy, yo'laklar, tokchalar, taxmonlar kiradi. Ikki qavatga joylashgan xonadonlarda ichki zinalar ishlatiladi. O'zbekiston sharoitida har bir xonadon o'zining yozgi ayvoniga ega bo'lishi kerak, yozning issiq kunlarida ayvon vazifasini o'tashi mumkin. Har bir xona o'z vazifasi, ya'ni o'lchovi, proporsiyasi, bir-biriga bog'liqligi, yorug'ligi, oriyentatsiyasi, jihozlari va boshqalari talabga javob berishi kerak.

Ko'p foydalaniladigan xona bo'lgani sababli unga qo'yadigan talablar ham katta bo'ladi. Maydoni bo'yicha eng katta xona hisoblanadi. Umumiy xona maydonining hajrni 18 m^2 dan kam bo'lmasligi kerak. Xonalar soni ortib borgan sari umumiy xona maydoni oshib borib, 20 m^2 dan kam bo'lmasligi kerak. Bundan tashqari umumiy xonalarning eni 3,5 metrdan kam va bo'yi 6 metrdan ortiq bo'lmasligi kerak. Umumiy xonalarning nisbatlari, ya'ni eni bo'yiga nisbatan 1:2 bo'lishi qulay hisoblanadi. Umumiy xonaning nisbiy proporsiyasini to'g'ri tanlash xonaga mebellar, har xil kerakli uy jihozlarini unumli va qulay joylashtirishga hamda xonani to'g'ri yoritishga yordam beradi, xona to'siqlari va devorlarining uzunligi pereimetrining qisqa bo'lishiga olib keladi. Umumiy xona dahliz bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'langan bo'lishi shart.

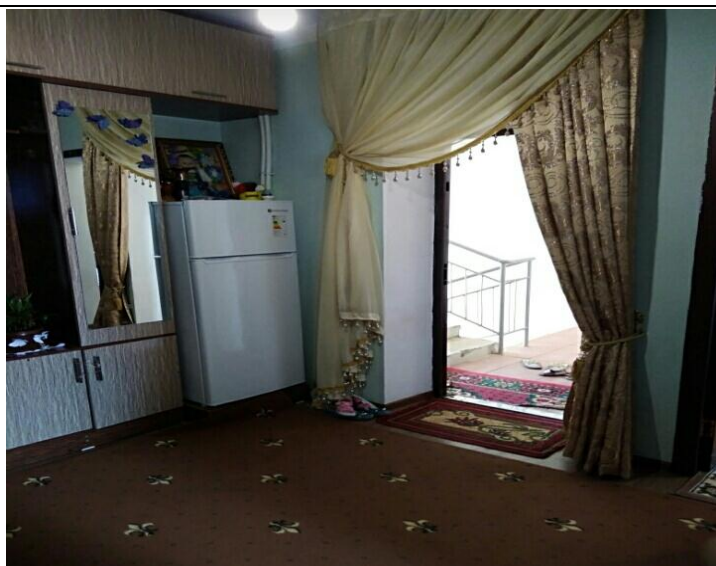
Oshxona bilan umumiy xona bog'liqligi qulay, lekin to'g'ridan-to'g'ri bo'lishi kerak emas, chunki oshxonadan chiqadigan har xil hidlar, ayniqsa qizdirilgan yog' hidining kirishidan saqlashi kerak. Shuning uchun umumiy xona bilan oshxona yo'lak katta bo'lib, u yoz paytida umumiy xona vazifasini o'taydi va umumiy xonaga qaraganda yorug'roq va salqinroq bo'ladi. Shuning uchun umumiy xona bilan yozgi xona orasiga yig'ma transformatsion to'siqlar ishlash va kezi kelganda ularni birlashtirish mumkin bo'lishiga sharoit yaratish zarur.

Umumiy xona bilan yotoqxonalarini va ish xonasini to'g'ri bog'lanishi qulaylikni kamaytiradi, ya'ni umumiy xonani yo'lakka aylantirib, xonada eshiklarning ko'payishiga sabab bo'ladi. Shuning uchun qurilish qoidasi bo'yicha umumiy xonadan faqat bittagina xonaga kirishga ruxsat beriladi. Odat bo'yicha zinapoyani umumiy xona ichiga joylashtirish chiroyli ko'rinish yaratishda foydalaniлади, ammo bu uslubni katta bir kamchiligi bo'lib, u ham bo'lsa umumiy xona bir nechta xonaga o'tiladigan xonaga aylanib qoladi. Shuning uchun, 2-qavatga chiqiladigan zinapoyani dahlizga joylashtirilsa, ancha unumlilik va qulaylik tug'diradi.

Umumiy xona yemakxona va mehmonxona vazifasini bajarishi uchun biz uning maydonini 2 unumli bo'lakka bo'lishimiz kerak. Buning uchun umumiy xonaning bir tomoni cho'zinchoqroq bo'lsa uni bo'lakka bo'lish ancha qulaylashadi. Ayniqsa, bunday qilish bir xona xonadonlarga juda keraklidir. Chunki, bu yerda umumiy xona ham yemakxona, ham mehmonhona, ham ishxona vazifasini bajarishi kerak, bunday sharoitda umumiy xonani 2 ga bo'lish kerak, ya'ni mehmonxona va yemakxona hamda yotoqxona bo'linmasiga bo'linsa, yotoqxonani yig'iladigan to'siq bilan yon parda bilan to'sish mumkin bo'ladi. Shu bilan birga yotoqxonani ham joylashtirish mumkin. Umumiy xona jihozlari o'zining vazifasiga qarab quyidagilardan iborat bo'lishi kerak:

Oshxona bo'limiga o'qatlanadigan stol, bufet yoki servant, stullar va stol, mehmonxona bo'limiga divan, 2 ta kreslo, kichkina ish stoli va kitoblar uchun maxsus shkaf yoki joyonlar joylashtirilishi kerak. Bu bo'limda musiqa asboblari, televizor, radiopriyomnik va gullar joylashtirishi kerak. Mebel va jihozlarning soni va xususiyati umumiy xonaning hajmi, oila a'zolarining soni, ularning hunariga qarab o'zgaradi. Ammo har bir holatda mebel va jihozlarning ko'p bulib ketishiga va shu bilan birga noqulayliklar tug'dirishiga yo'l qo'yilmasligi k

Xonada bemaolol yurish uchun yo'laklar qoldirish kerak. Ko'p xonali xonadonlarda bitta xonani mehmonxona uchun ajratish mumkin. Bunday holatda umumiy xonaning o'lchovlarini qisqartirish mumkin. Mehmonxonani umumiy xona yoniga joylashtirish maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki bular orasida yig'ishtiriladigan to'siqlar o'rnatilib, vaqti-vaqti bilan ularni birlashtirib turish mumkin bo'lar edi. Mehmonxona bilan umumiy xonaning oriyentatsiyasi ham janubi-g'arbdan tashqari boshqa qolgan tomonlarga qaratilgan bo'lishi mumkin. Agar bu xonalar shimol tomonga qaratilsa, unda ularning oldiga yozgi xona, ya'ni ayvonni joylashtirish man etiladi. Ish xonasi dahliz yoki yo'lak bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'langan bo'lishi va umumiy xonaga kirish qismiga yaqinroq joyda joylashgan bo'lishi kerak. Bu xonaning maydoni 8-12 m² ni tashkil etib, aqliy mehnat qilish uchun mo'ljallangan bo'ladi

Yotoqxonalar kiraverish joydan uzoqroq joylashtirilib, yo'lak orqali dahliz bilan bog'lanadigan bo'lishi kerak. Katta yoshdagilar yotoqxonasi umumiy xona bilan bog'langan bo'lishi kerak. Yotoqxonalar, ayniqsa, bolalar yotoqxonasi hojatxona va cho'milish xonalarga yaqin va qulay bog'langan bo'lishi kerak. Yotoqxonalardan boshqa xonalarga o'tish man qilinib, ular xoli bo'lishi kerak.

O'rta Osiyo iqlimi sharoitida yozgi xonalar har bir xonadonning eng kerakli elementi bo'lib hisoblanadi. O'zining ko'rinishlari bo'yicha yozgi xonalar: ochiq balkonlar, shiypon, ayvon, soyabon, yopiq ayvonlarga bo'linadi. Agar biz yozgi xonalarga yig'ma yoki chiqarib olinadigan derazalar ishlatsak ayvonlarni transformatsiya qilish yo'li bilan yopiq holatidan ochiq holatga aylantirish mumkin. Lekin yozgi xonalarda oynalarni ishlatish bir

tomondan ularni foydalanish vaqtini ko'paytirishi bilan birga ular orqasida joylashgan boshqa xonalarni shamollatishga noqulaylik yaratadi. Shuning uchun, bu usulni ba'zi bir loyihalarda ishlatish mumkin. Ya'ni asosiy xonalar oldiga yozgi xonalar joylashgan bo'lsa bunday holda foydalanish maqul bo'ladi. Yozgi xonalarning vazifasi har xil bo'ladi. Shuning uchun ular umumiy xona yoki yotoqxonalar bilan oynaband yig'iladigan to'siqlar orqali bo'linsa yaxshi bo'ladi va vaqti kelganda ular birlashtirilib yuboriladi. Yordamchi yozgi xonalar oshxonalar yaqinida joylashgan bo'lib, ular oshxona uchun idish-tovoqlar saqlash vazifasini o'taydi. Lekin har bir turar joy xonalari oldiga yordamchi yozgi xonalar joylashtirish juda qimmatga tushib ketadi. Shuning uchun loyihalash amaliyotida bitta universal yozgi xona ishlatiladi. Bunday xona umumiy xona va oshxona yaqiniga joylashgan bo'lib, ular bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'langan bo'lishi kerak. Yozgi xonalar o'rta va katta xonadonlar o'chun umumiy xonadon sathining 20% ni tashkil qilishi kerak, lekin bu 1 xonali xonadonlar uchun kichkinadir. Bunday xonadonlar uchun bu sathni salgina oshirishga to'g'ri keladi. Yozgi xonalarning eni 2 metrdan kam bo'lmasligi kerak, chunki shundagina bu yerda stol, stul, supacha va krovatni bimalol joylashtirish mumkin bo'ladi. Lekin asosiy xonalar yozgi xonalar orqali yoritilsa, ularning kengligi 2,5 metrdan oshmasligi kerak. Yozgi xonalardan unumli foydalanish ularning oriyentatsiyasiga bog'liqdir. Agar yozgi xonalar shimol yoki janub tarafga qarab joylashtirilsa, ulardan kun bo'yi foydalanish mumkin. Agar yozgi xonalar sharq tarafga qaratib joylashtirilgan bo'lsa, bu xonalardan ertalab foydalanish noqulaydir. Yozgi xonalar g'arb tarafga qarab joylashtirilganda ulardan kunning ikkinchi yarmida, ya'ni peshindan keyin foydalanish qiyinlashadi, bu xonalarning isib ketishiga olib keladi. Shimolga qaratilgan ayvonlar uy-ro'zg'or buyumlarini saqlashga qulaydir. Janubga qaragan xonalardan kun bo'yi foydalanish mumkin, lekin ularni, albatta quyoshga qarshi gorizontal qurilmalar bilan jihozlash zarur.

Yashash uchun mo'ljallangan yozgi xonalarni shovqindan va har tomonlama ko'rinishdan himoya qilmoq zarur. Shuning uchun, ko'pincha, yon tomondagi devorlar yopiq holatda qurilishi kerak. Yozgi xonalarning pollari sovuq, ya'ni muzdek, plitka, plastinka bo'lishi mumkin. Yog'och polli xonalar faqat oynavand yozgi xonalarda bo'lishi mumkin.

Bitiruv malakaviy ishi (loyihasi) “Landshaft dizayni va interyer” kafedrası	bet

Xonadonli turar uy-joylar.

Odamlarni joylashtirish usuliga qarab turar joylar 2 xilga bo'linadi: xonadonli xildagi oilalarga mo'ljallangan uylar va xonama-xona yolg'iz odamlarga mo'ijallangan uylar. Qurilishda turar joylarni ko'pchiligini xonadonli uylar tashkil etadi, chunki qishloq va shaharlarda ko'pchilik turar joylarni xonadon tipidagi uylar tashkil etadi, aholini ko'pchilik demografik tarkibini oilali odamlar tashkil etadi. Turar joy-uylarning fazoviy tarxi uy oldiga joylashgan hovlilarni ishlatish xarakteriga ham chambarchas bog'liqdir. Shu xususiyatga qarab uyjoylar quyidagilarga bo'linadilar:

- shaxsiy hovliga ega bo'lgan uylar;
- umumiy hovlilardan foydalaniladigan ko'p xonadonli uylar, bularga o'rta, baland qavatli va odamlar xonama-xona joylashgan uylar kiradi.

Qavatlarining joylashishiga qapab uylar fazoviy tarxiy yechimi bilan bir biridan farq qiladi.

Qavatlariga qarab bu uylar quyidagilarga bo'linadi:

- kam qavatli uylar (1-2 qavatli);
- o' rta qavatli (3-5 qavatli) uylar, umumiy foydalaniladigan zinapoyalar orqali vertikal bog'lanish imkoniyatiga ega;
- ko'p qavatli uylar (6-9 qavat), umumiy foydalaniladigan zinapoyalar va liftlar orqali vertikal (tikka) bog'lanish imkoniyatiga ega;
- baland qavatli uylar (9 qavatdan yuqori), umumiy zinapoyadan tashqari 2 ta liftga ega.

Kam qavatli uylar tarxiy tuzilmasiga qarab quyidagilarga bo'linadi:

- yakka tartibdagi uylar (uy-xonadon);
- birlashtirilgan uylar (2 xonadonli);
- blokli ko'p xonadonli uylar, ketma-ket ulanib ketgan blokka birlashtirilgan bo'ladi.

O'rta va yuqori qavatli ko'p xonadonli uylar tarxiy tuzilmasiga qarab bo'linmali (seksiyali), yo'lakli (galeriyali), koridorli, bir bo'linmali (yoki nuqtali) va aralash xildagi uylar (seksiyali-yo'lakli, seksiyali-koridorli va boshqalar)ga bo'linadi.

Bo'linmali uylar har xil sig'imdagi xonadonlar (bir xonali xonadonlardan to ko'p xonali xonadonlargacha)dan tashkil topgan bo'ladi. Bu tarxiy xildagi uylar qurilishida eng ko'p ishlatiladigani va tarqalgani bo'lib universal ahamiyatga egadir. Bu xildagi uylarni ishlatish (3-4 xonali va ko'p xonali) xonadonlar uchun qulaydir.

HAYOTIY FAOLIYAT XAVFSIZLIGI QISMI

Diplom loyiha ishida "**Pastdarg'om tumanidagi na'munali kam qavatli turar joy binosining badiiy-loyihaviy yechimi**" mavzusi bo'yicha hozirgi zamon muhandislik talablaridan kelib chiqqan holda, Tayloq tumani, mahalla aholisi va ularning farzandlari uchun, yaxshi tarbiyalanishi uchun havfsizlikni ta'minlash, yong'in va elektir havfsizligi oshirish, zilziladan va yog'in-sochinlardan odamlarni muhofaza qilish chora-tadbirlari ko'rib chiqilgan.

Hududning o'ziga xos meteorologik va klimatik xususiyatlariga ko'ra, yil davomida atmosfera havosidagi zararli aralashmalarni tarqalib-yoyilib ketishini qiyinlashtiradigan sharoit kam kuzatiladi.

Me'moriy - landshaft yechimida havoning isib ketishi, sovib ketishi, yer relyeflari, havoning tezligi va shamol yo'nalishi, quyoshning tushishi va yog'ingarchilik vaqtida suvlarning ketish yo'li eng muhim o'rinni egallaydi.

Har qanday obyektida ishlaydigan yoki yashaydigan fuqarolarning hayot faoliyati davomida turli xildagi tabiiy hamda texnogen tusdagi favqulodda vaziyatlar yuz berishi mumkinligidan kelib chiqqan holda loyihalanayotgan yuqori qulayliklarga ega bo'ladigan binoda ham havfsizlik masalalarini yaxshiroq qarab chiqish barcha loyiha ishlarining o'zagini tashkil etishi zarurligini doimo yodda tutish lozim. Shuning uchun ham diplom loyiha ishimning Hayotiy faoliyat havfsizligi bo'limida biz asosiy e'tiborni har qanday joyda ham, istalgan paytda ham sodir bo'lish ehtimoli bo'lgan zilzilaga va tez-tez yuz beradigan yong'in, portlash, elektr havfsizligi, gazdan zaharlanish, havo haroratining keskin sovub va isib ketishi, sanitariya-gigiyena talablari hamda tizimlarining ishdan chiqishi, suv bosishi kabi ofatlarga qaratamiz.

Bino va inshootlarning zilzilabardoshligini oshirish, ularning quriladigan joyi, qavatlar soni, qurilish konstruksiyalarining mustahkamligi, qurilish materiallarining sifati, qurilish ishlarining sifatli bajarilishi, bino va inshootlarning qurilishida hamda ekspluatatsiyasida —QM va Q|| talablariga rioya qilinishi va boshqa shu kabi ko'plab masalalarga bog'liq bo'ladi. Har qanday obyektida ishlaydigan yoki yashaydigan fuqarolarning hayot faoliyati davomida turli xildagi tabiiy hamda texnogen tusdagi favqulodda vaziyatlar yuz berishi mumkinligidan kelib chiqqan holda loyihalanayotgan yuqori qulayliklarga ega bo'ladigan binoda ham havfsizlik masalalarini yaxshiroq qarab chiqish barcha loyiha ishlarining o'zagini tashkil etishi zarurligini doimo yodda tutish lozim. Shuning uchun ham diplom

loyiha ishining —Hayotiy faoliyat havfsizligi bo'limida biz asosiy e'tiborni har qanday joyda ham, istalgan paytda ham sodir bo'lish ehtimoli bo'lgan zilzilaga va tez-tez yuz beradigan yong'in, portlash, elektr havfsizligi, gazdan zaharlanish, havo haroratining keskin sovub va isib ketishi, sanitariya-gigiyena talablari hamda tizimlarining ishdan chiqishi, suv bosishi kabi ofatlarga qaratamiz.

Qurilishi loyihalanayotgan bino Samarqand shahrida, ya'ni seysmik jihatdan 9 ballik zilzila bo'lish ehtimoliga ega bo'lgan zonada qurilishi rejalashtirilgan va shundan kelib chiqqan holda loyiha ishlarida seysmik jihatdan mustahkamlik masalalariga asosiy e'tiborni qaratish lozim.

Bino va inshootlarning zilzilabardoshligini oshirish, ularning quriladigan joyi, qavatlar soni, qurilish konstruksiyalarining mustahkamligi, qurilish materiallarining sifati, qurilish ishlarining sifatli bajarilishi, bino va inshootlarning qurilishida hamda ekspluatatsiyasida rejalashtirilgan. Har qanday obyektida ishlaydigan yoki yashaydigan fuqarolarning hayot faoliyati davomida turli xildagi tabiiy hamda texnogen tushdagi favqulodda vaziyatlar yuz berishi mumkinligidan kelib chiqqan holda loyihalanayotgan yuqori qulayliklarga ega bo'ladigan binoda ham havfsizlik masalalarini yaxshiroq qarab chiqish barcha loyiha ishlarining o'zagini tashkil etishi zarurligini doimo yodda tutish lozim. Shuning uchun ham diplom loyiha ishining —Hayotiy faoliyat havfsizligi bo'limida biz asosiy e'tiborni har qanday joyda ham, istalgan paytda ham sodir bo'lish ehtimoli bo'lgan zilzilaga va tez-tez yuz beradigan yong'in, portlash, elektr havfsizligi, gazdan zaharlanish, havo haroratining keskin sovub va isib ketishi, sanitariya-gigiyena talablari hamda tizimlarining ishdan chiqishi, suv bosishi kabi ofatlarga qaratamiz.

Bino va inshootlarning zilzilabardoshligini oshirish, ularning quriladigan joyi, qavatlar soni, qurilish konstruksiyalarining mustahkamligi, qurilish materiallarining sifati, qurilish ishlarining sifatli bajarilishi, bino va inshootlarning qurilishida hamda ekspluatatsiyasida —QM va Q talablariga rioya qilinishi va boshqa shu kabi ko'plab masalalarga bog'liq bo'ladi.

YONG'INLAR VA YONG'IN HAVFSIZLIGI

Samarqand shahri toqqa yaqin hududda joylashgani uchun yomg'ir tez - tez yog'ib turadi. Yozda esa qurg'oqchilik bo'ladi. Shuning uchun yomg'ir, yong'in havfsizligini ko'rib chiqamiz.

Bitiruv malakaviy ishi (loyihasi) “Landshaft dizayni va interyer” kafedrasi	bet
--	-------------

Samarqand shahridagi Markaziy istirohat bog'i bosh tarxini loyihalashda, ulardagi me'moriy landshaft ketma-ketligi va iqtisodiy afzalligi bilan birga, sanitariya va yong'in havfsizligi masalalari, yechilishi shart. Buning uchun, moddiy sarf-harajatni yuqori darajada samaradorligini ta'minlash va yer hududini unumli foydalanish bilan bir qatorda quyidagi muammolarni yechilishi zarur hisoblanadi:

- mahalliy landshaftni va eng ko'p takrorlanadigan kuchli shamol yo'nalishini hisobga olgan holda joylashtirish;

- yog'ingarchilik ko'p bo'lgani uchun suvni ketish yo'llarini ko'paytirish;

- vazifasi nuqtai nazaridan bog' ichidagi bino va inshootlarni yong'in va portlash xavfi alomatlari bo'yicha alohida ichki hududlarga ajratish;

- Markaziy istirohat bog'ining hududini sanoat korxonalari joylashgan chegaradan sanitariya me'yori talablariga binoan havfsiz masofada joylanishini ta'minlash;

- bino va inshootlarni joylashtirishda, yong'in xavfsizligi me'yorlari talabi asosida yong'inga qarshi havfsiz oraliqlarni to'g'ri qo'yilishini ta'minlash;

- Markaziy istirohat bog'ining hududini avtomobil yo'llari va piyodalar uchun yo'lkalar bilan ta'minlash;

- yong'inga qarshi, o'tni o'chirish maqsadida ishlatish uchun suv ta'minoti masalasini hal etish.

Yong'in – insonlar hayoti va sog'lig'iga tahdid soluvchi, moddiy va madaniy boyliklarni yo'q qiluvchi ofat, nazoratdan chiqib ketgan yonish jarayoni.

Yong'in kelib chiqishi uchun quyidagi uch omilning bir vaqtning o'zida bir joyda bo'lishi yetarlidir. Ya'ni:

- yonuvchi moda (kog'oz, yog'och-taxta, neft va uning mahsulotlari);

- yonish manbai (gugurt, uchqun, alanga);

- oksidlovchi (kislorod, havo);

Yong'inning oldini olish uni o'chirishdan ko'ra osonroqdir. Quyida yong'in havfi paydo bo'lganda va yuz berganda aholining harakatlari qanday bo'lishligi haqida fikr yuritamiz:

Yongingacha bo'lgan harakat:

1.Yongin va gaz havfsizligi qoidalariga rioya kiling.

2.Yengil alanga oluvchi moddalar va buyumlarni issiqlik manbai yonida saqlamang.

Yong'inlar kelib chiqishining sabablarini tahlili to'g'risidagi ma'lumot quyidagi jadvalda

keltirilgan.

Yong'inlarni tez, keng tarqalib ketishining asosiy sabablari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- inshootlar loyihasini ishlab chiqishda yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklar;
- inshootlar qurilishida Qurilish me'yorlari va qoidalari hamda davlat standartiga rioya qilmaslik;
- yong'in nazorati, gazdan foydalanishni nazorat qilish xodimlari tomonidan ko'rsatilgan, yong'inning oldini olish tadbirlarining bajarilmasligi;
- fuqarolarning yong'in sodir bo'lganda o'z vazifalarini bilmasliklari va vahimaga tushib qolishlari;
- bolalarning yong'in chiqishiga olib keluvchi uyinlariga kattalarning beparvolik bilan qarashi;
- yong'inga qarshi kurashda qo'llaniladigan o'chirish va qutqarish vositalarining yetishmasligi. Yong'inning oldini olish chora-tadbirlariga quyidagilar kiradi:
- yong'in va portlashga xavfli bo'lgan barcha obyektlarni inventarizatsiyalash (korxona yoki muassasaga qarashli mol-mulkni hisobga olish, ro'yxat qilish), pasportlashtirish va deklaratsiyalashtirish (kerakli ma'lumotlarni o'z ichiga olgan rasmiy hujjat tuzish);
- tashkilot va muassasalarda doimiy ravishda davlat maxsus tekshiruv idoralari tomonidan yong'in va portlashning oldini olish bo'yicha tekshiruvlar o'tkazish, yong'in chiqishi va portlashlarga sabab bo'luvchi kamchiliklarni aniqlash, zudlik bilan bartaraf etish va ularga yo'l qo'ymaslik;
- qurilish me'yorlari va qoidalari, davlat standartlariga doir maxsus buyruqlarni so'zsiz bajarish;
- yong'indan muhofaza qiluvchi idoralarning xodimlari bergan ko'rsatmalarni bajarish, eng asosiysi yong'inga olib keluvchi vaziyatlarni maxsus kuchlar tomonidan birinchi navbatda bartaraf etish bo'yicha qilinadigan ishlarni bajarish;
- yong'inni bartaraf etish chora-tadbirlarini bilish, qolaversa yong'inni o'chirish uchun birinchi daqiqada bir piyola, ikkinchi daqiqada bir chelak suv yetarli bo'lishini, uchinchi daqiqada esa bir sisterna suv ham yetmay qolishi mumkinligini yodda tutish;
- aholining barcha tabaqasini muntazam ravishda yong'inning oldini olish chora-tadbirlarini bajarish bo'yicha o'rgatib borish.

Yong'inga qarshi kurashda va uni bartaraf etishda quyidagi qoidalarga amal qilish katta

samara beradi:

-yong'in keng tus olib ketmasligi uchun yonayotgan joyning tevarak-atrofini suv va boshqa yonmaydigan qorishmalar hamda moddalar bilan sovitib, yonishiga yo'l kuymaslik;

-yonayotgan hududni ko'pik, kukun, qum, qalin mato va havo o'tkazmaydigan boshqa narsalar bilan ajratib, yakkalab quyish;

-yon-atrofdagi barcha tez yonuvchi jihozlarga, inshootlarga maxsus ko'pik-kukunli, ishqorli suv sepish;

-yonish reaksiyasini kimyoviy yo'l bilan sekinlashtirish.

O'tni o'chirishni dastlabki uskunalar.

O'tni o'chirish uskunalar: qo'lda ishlatiladigan birlamchi vositalar; bir joyda muqim o'rnatiladigan va mexanik yoki avtomatik harakatga keltiriladigan uskunalar; harxil masofadagi hududlarda harakatlanaoladigan ko'chma uskunalar va boshqalarga bo'linadi.

Birlamchi o't o'chirish vositalariga, tashkilot ishchi va xizmatchilari yoki ixtiyoriy yong'in drujina (IYoD-DPD) a'zolari tomonidan ishlatishga mo'ljallangan, yong'inga

Yong'inga qarshi «qalqon» va undagi asboblarni o'rnatilishi.

Unda yong'in xavfsizligi me'zonlariga ko'ra quyidagi o't o'chirish vositalari va asboblari zarur bo'lganda oson olinadigan qilib osib qo'yilgan bo'lishi shart:

2 dona qo'lda ishlatiladigan ko'pikli o't o'chirgich;

1 dona karbonat angidridli o't o'chirgich;

2 tadan misron va ilgakli changaklar;

2 ta bolta; 2 ta yong'inga qarshi suv uzatgich elastik yenglar;

2 ta maxsus tayyorlangan konussimon chelaklar;

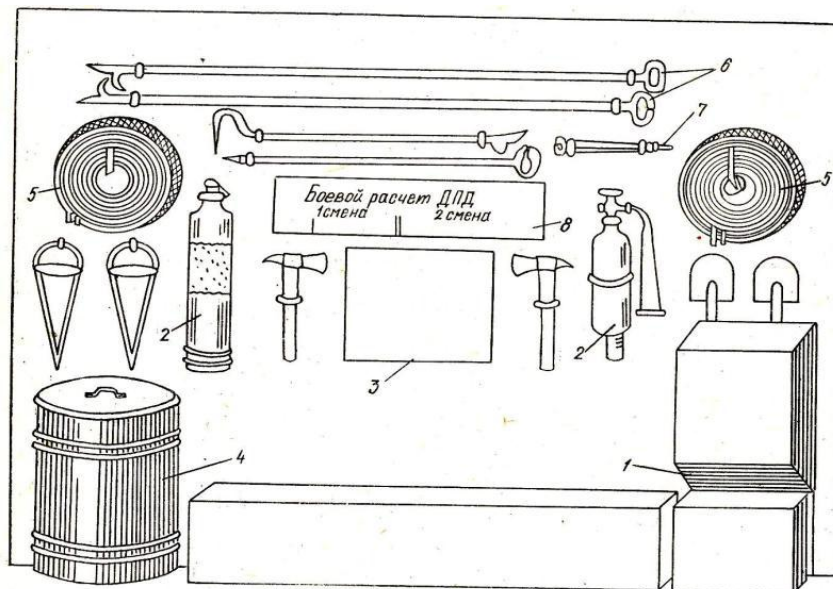

Рис. 60. Пожарный пункт и размещение инвентаря:
1 — песок; 2 — огнетушители; 3 — доска правил пожарной безопасности; 4 — бочка; 5 — рукава; 6 — багры; 7 — ствол пожарный; 8 — доска-график работы ДПД.

Bunday qalqonlar jamoat binolarning hovli tomonidan, binoga kirish eshigiga yaqin joyda o'rnatiladi. Ishlab chiqarish korxonalarida, yong'in xavfi mavjud bo'lgan sexlar va omborxonalarga kirish eshiklariga yaqin joylarda o'rnatiladi. Himoyalalanayotgan hududning har 5000 kvadrat metriga 1 ta «qalqon» xisobidan loyihalashtiriladi.

Undagi suv bochkasining hajmi 200 l dan kam bo'lmasligi kerak, qum solinadigan qutining hajmi esa 2-3 m³ atrofida bo'ladi.

YORITILGANLIK TURLARI VA ULARGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Amaliyotda ish joylarini yoritishda uch xil ko'rinishdagi yoritilganlikdan foydalaniladi, ya'ni ular tabiiy, sun'iy va aralashgan xolda bo'ladi.

Tabiiy yoritilganlik quyoshdan, hamda yeru-samodan qaytayotgan quyosh nuridan hosil bo'lgan yorug'lik mahsulidir.

Tabiiy yorug'lik issiqlik va yorug'lik doimiylariga ega bo'lib, ular quyoshdan kelayotgan issiqlik uchun 1317 Vt/m⁵ ga, yorug'lik uchun esa 137000 lk ga tengdir.

Tabiiy yoruhlikning afzalliklarn shundaki, uning tarkibida o'ta foydali ultrabinafsha va infraqizil nurlari bor. Bu nurlar muhitni sohlomlashtirishga xizmat qiladi, ya'ni mikroblarni o'ldirish xususiyatiga egadir. Tabiiy yorug'likdan uch xil moslamalar yordamida, ya'ni tomdan fonar orqali, devordan deraza orqali va aralash holdagi tizimlardan foydalaniladi.

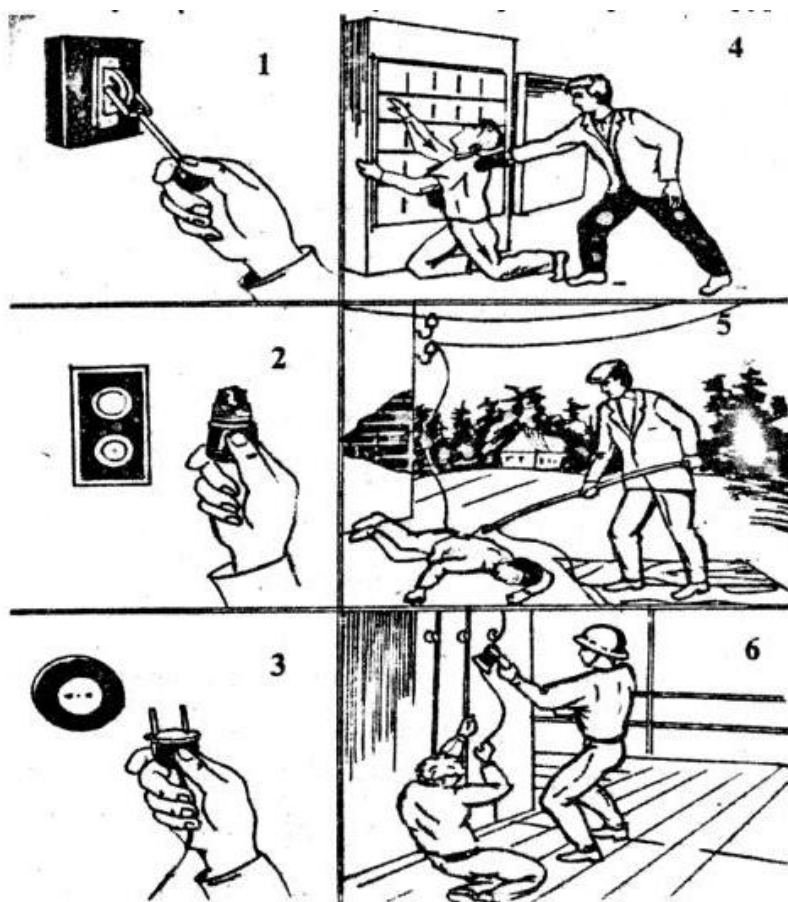
Tabiiy yoritilganlik tizimlariga quyiladigan talablar quyidagilardan iborat: yorug'lik miqdorini binoning vazifasiga qarab tanlanishi, yo'naltirilgan yoki tarqoq hollarda bo'lishligini ta'minlanishi; insolyasiya va yorug'lik me'yorlaridan kam bo'lmasligini ta'minlanishi va boshqalar.

Umuman har qanday yoritilganlikning asosiy vazifasi ish joylariga kuzatilayotgan buyum va zarrachalarni o'lchamlarini hisobga olgan holda, ko'rish a'zolarining toliqmasdan ishlashi uchun eng qulay sharoitini yaratishda xizmat qilishdir.

Shu nuqtai nazardan sun'iy yorug'lik, tabiiysiga nisbatan bir oz qimmatga tushsa-da, ish joylarini yoritish masalasida chegaralanmagan imkoniyatlarga ega.

Sun'iy yorug'lik umumiy, mahalliy va aralash ko'rinishda bo'ladi. Umumiy yorug'lik xonada

bir tekis yoritilganlikni ta'minlay oladi. Mahalliy yorug'lik esa faqat asosiy ish joyidagi yoritilganlikni me'yor talabi darajasida ta'minlash uchun xizmat qiladi. Ko'zga salbiy ta'sir etib, baxtsiz hodislarga sabab bo'lmaslik uchun, odatda mahalliy yoritilganlik umumiy si bilan birgalikda qo'llaniladi. Bu holdagi yoritilganlik aralash usul deyiladi va xonalardagi yarqiroqlik tafovuti - kontrastni yumshatadi hamda me'yor talabini to'la qondira oladi. Elektr tarmog'iga ulanib, hush - behush holatda turgan odamni qanday qilib xalos etish mumkin? Bunday hollarda 1-rasmda ko'rsatilganidek, o'chirgich, ajratgich (rubilnik) yoki probkani chiqarib olish yo'li bilan tokni tez o'chirish kerak bo'ladi (1-rasmda 1,2,3). Agar buni imkoniyati bo'lmasa, biror bir quruq tok o'tkazmaydigan vosita, yog'och yoki plastmass tayoq yordamida elektr simini ajratish, yoki bolta bilan kesib jarohatlanuvchini elektr zanjiridan ozod qilish kerak bo'ladi (1-rasmda 4,5,6). Agar bordi-yu jarohatlanuvchi elektr zanjiriga o'tkazgichni kafti bilan ushlagan holda ulanib qolgan bo'lsa, uni zinhor musht holatida simni siqib turgan panjalarini qo'lingiz bilan ochishga urinmang! Shuning uchun bunday hollarda oyoqqa rezina etik, yo kalish kiygan xolda yoki rezina gilamchani tokli sim ustidan to'shab, uning ustiga oyoq bilan chiqib, jarohatlanuvchining quruq yengidan yoki rezina qo'lqop kiygan bo'lsangiz uni bilagidan yuqoriroq joyidan ikki qo'llab kuch bilan ajratib olishingiz mumkin. Bu tadbirlarni 1000 voltdan kam bo'lgan kuchlanishli tarmoqlarda ishlovchi uskunalarda qo'llash ko'zda tutilgan. 1000 voltdan yuqori kuchlanishli tarmoqlardan jarohatlanuvchilarni ajratish uchun albatta xaloskor qo'lga dielektrik qo'lqop (tok o'tkazmaydigan qo'lkop) va oyog'iga bo'ti kiygan holda dielektrik shtanga yoki maxsus ombir yordamida kiyimning mustahkam joyidan ushlab tortib ajratish zarur.

Elektr tarmog'iga ulanib qolgan odamni zanjirdan ajratib olish

Elektr tarmog'iga ulanib qolgan odamni zanjirdan ajratib olish:

Izoh: 1,2,3, -zanjirni elektr tarmogidan uzib qo'yish; 4.5.6-zanjir ta'siridan odamni ajratib olish. Bu ishlarni bajarishdan oldin tok o'tkazuvchi hamma faza simlarini oldindan maxsus tayyorlangan (bu moslama elektr xavfi yuqori bo'lgan har bir ish joyida tayyor turishi kerak) o'tkazgich yordamida birlashtirgan qolda jaroqatlanuvchi yotgan joydan eng kamida 10 m naribroqdan yerga ulab qo'yish kerak bo'ladi. Bu tadbir odamni tokdan ajratib olish vaqti cho'zilib qolgan taqdirda unga ta'sir etayotgan tokning kuchini qirqadi. Natijada jarohatlanish darajasini yengillatadi. Yerdan qo'l yetmaydigan darajada balandrok joyda elektr tarmog'iga ulanib qolgan odamni, yuqorida qayd qilingan tartiblardan birini qo'llagan qolda jaroqatlanuvchi ostiga yerdan 0,5 - 1,0 m balandlikda pishiqroq matodan yoki kengroq tikilgan ustki kiyimdan foydalanib 2 yoki undan ortiq odam yordamida chodir tutmoq lozim. Buning oqibatida tokdan ajratilgan qushsiz odamni yerga qattiq tushib jaroqatlanishidan asrab qolinadi.

EKOLOGIYA QISMI

Ekologiya qismi bo'yicha

Loyiha qilinayotgan obyekt qurilishining atrof-muhit ta'sirini baholash va ekologik tahlil qilish

Loyiha qilinayotgan obyekt qurilishining atrof-muhitga ta'sirini baholashda quyidagilarni o'rganib chiqish va bajarish talab yetiladi:

1. Loyiha qilinayotgan obyekt quriladigan joyning (hududning) fiziko-geografik va iqlim sharoitlari:

Loyiha qilinayotgan obyekt -

Qurilish maydoni quyidagi binolar bilan chegaralangan:

- shimoldan –
- sharqdan - ***namunaviy turar joy uylari***
- g'arbdan -
- janubdan –***oziq-ovqat va kiyim-kechak savdo do'konlari*** .

Obyektdan ma'lum bir masofada o'ng tomonda ***21 sonli o'rta maktab binosi*** , chap tomondan ***rayon markaziy shifoxonasi*** joylashgan.

Iqlim sharoiti keskin kontinental

2. Hududning ekologik holati va mavjud ta'sir etuvchi manbalar:

Loyiha qilinayotgan obyekt joylashadigan rayon talabalar tahsil olishiga xizmat qilishga ixtisoslashtirilgan.

Qurilish maydoniga yaqin korxonalar yo'q, avtobus va yengil avtomobillar bekati, ekologik toza hududi. Bu avtobus va yengil avtomobillardan atrof-muhitga quyidagi ifloslantiruvchi moddalar va chiqindilar tashlanadi: yoqilg' gazlari va talabalar, hamda fuqarolar tomonidan - plastik idishlar, paketlar, ovqat qoldiqlari.

3. Hududning tuprog'i, yer osti va yer usti suv resurslari:

Qurilish joyning tuprog'i: yerning eng 1,0-1,5 metri o'simlik chirindilaridan iborat unumdor tuproq, ikkinchi pastki qatlami qum tuproq, uchinchi qatlam suglinkadan iborat. Yer osti suvlari 8-9 metr chuqurlikda joylashgan. Beton va qurilish konstruksiyalariga nisbatan agressiv yoki agressiv emas. Yer osti suvi korbanatli yoki boshqa minerallar bor. Yer osti suvlarini ichimlik uchun ishlatish mumkin.

Qurilish maydoniga yaqin joydan yer ustki "Kol" suv havzasi arig'i va vodoprovod quvurlari o'tgan.

4. Hududning o'simlik va hayvonot dunyosi, aholi salomatligi.

Yerning yuqorigi unumdor tuproq qismi sho'rlanmagan, kuchli eroziya kuzatilmagan. Shu sababli har xil o'simliklarga boy. Ayniqsa qishloq xo'jalik ekinlari ko'katlar, gullar ko'p yetishtiriladi. Ko'p yillik usimliklardan mevali daraxtlar, uzum, madaniy manzarali daraxtlar (archa, kayin, kashtan) . Qurilish rayonining hayvonot dunyosi ham xilma-xil uy xayvonlaridan tashqari, boshqa kichik yemiruvchi hayvonlar, har xil qushlar: mayna, musicha, chumchuq, karg'a.

Qurilish rayoni aholisi salomatligi sog'liqni saqlash departamenti tomonidan berilgan ma'lumotlarga muvofiq respublikamizda uchraydigan ko'pchilik kasalliklar buyicha foiz hisobida viloyat va respublikadagi ko'rsatkichga nisbatan ancha past.

5. Hududning mavjud tabiiy ekologik holatini baholash:

Loyiha qilinayotgan obyekt quriladigan joyning fiziko-geografik va iqlim sharoitlari, tuprog'i, yer ostki va yer ustki suv havzalari, o'simlik va hayvonat dunyosi, mavjud ta'sir etuvchi omillar o'rganib chiqildi. Umuman olganda hududning mavjud ekologik holati qoniqarli, atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadigan manbalar kuzatilmadi.

6. Obyekt qurilishida atrof-muhitga ta'sir etuvchi omillarni (kimyoviy moddalar, shovqin, tabiiy resurslardan foydalanish, qattiq chiqindilar) baholash:

Obe'kt qurilishida atrof-muhitga ta'sir etuvchi asosiy manbalar:

- foydalaniladigan yerning ma'lum bir qismini qurilishga olish ($F_{um} = 120 \text{ m}^2$);
- qurilish yer maydonining tabiiy holati buzilishi;
- yer qazish va montaj ishlarini bajarishda hamda kerakli materiallarni tashishda transport vositalarining ishlashi natijasida atrof-muhitga ko'p miqdorda zararli yokilg'i qoldiq moddalari va har xil changlar tashlanadi.

Undan tashqari transport vositalari shovqin manbai:

- qurilish jarayonida suv resurslaridan foydalanish, suv olish va oqova chiqazish;
- qurilishda har xil kimyoviy lok-buyoq moddalardan foydalanish natijasida atrof-muhitga ko'p miqdorda kimyoviy zararli moddalar tashlandi;
- qurilish davomida ko'p miqdorda qattiq chiqindilar (g'isht siniqlari, beton qoldiqlari, qurilish buyumlari qoldiqlari) hosil bo'ladi.

a) foydalaniladigan yer maydoni 57 m^2

b) obyekt qurilishiga va obyektidan foydalanishda olinadigan toza suv miqdorlari va oqova suvlar;

v) transport (xom –ashyolarini tashish, yer qazish, montaj ishlarini bajarish jarayonida);

g) payvandlash;

d) qurilish xom – ashyo materiallarini ortish-tushirish va saqlash davomida ajralib chiqadigan ifloslantiruvchi moddalar.

- qum, shag'al-neorganik chang

- sement – sement changi

- g'isht- neorganik chang

XULOSA

Inson faoliyatining qadimiy va nafis sohalaridan biri Dizayn va arxitekturadir. Arxitektura bizga malum qurilishning yuqori bosqichi, dizayn badiiylik, go'zallik nafosat demakdir. Dizayn va Arxitektura inson foliyati, maishati, umuman xayoti uchun fazoviy muxit yaratish sanatidir. Bu yerda fazoviy yer satxi ustidagi binolar nazarda tutiladi. Bunday fazoviy muxit yopiq yoki ochiq bolishi mumkin. U chegaralovchi belgilovchi (devor tosh to'siq panjara dov daraxit kabi) tuzilishlar yordamida tashkil etiladi. Dizayn va Arxitekturaning bir biri bilan chambarchas boglangan 3 jixatlari mavjud.

Bular : konstruqsiya, funksiyasi va estetilasidir.

Arxitektura asoslari quydagi tamoillarga qo'yiladi:

- birinchidan arxitektura asari inson foydalanishiga qulay bolsin, qanday maqsadda qurilgan bolsa shu maqsadni muloxaza Bitiruv malakaviy ishim(loyiham) ustida ishlagan vaqt ichida ancha bilim va ko'nikmalarga ega bo'ldim. Ertangi kunda bundanda ko'proq va qiziqarli loyihalarni bajarishga va shahrimizning ko'rkiga ko'rk qo'shishga intilaman. Inson yashaydigan muhit uning shart-ashroitlari interyer san'ati bilan bevosita bog'liq bo'lib, ilg'or estetik, texnik va funksional talablarga javob berishi lozim. Interyer san'atining muhim ahamiyati uning jamiyat ijtimoiy taraqqiyotidagi rolini hisobga olgan holda har bir interyer, ayni paytda san'at asari, madaniy va boshqa ijtimoiy vazifalarni bajaruvchi obyekt sifatida murakkab tizim ekanligini unutishimiz mumkin emas. Interyerlarning bebaho qiymati ulardagi g'oyaviy-badiiy mazmun va funksional yo'nalish, shuningdek professional me'moriy mahorat darajasi bilan belgilanadi.

Dizayn va bezashda ranglar va turlarning ishlatilishi, qoplamalardan foydalanish, ularning uyg'unlashuvida tizimning yo'qligi, me'yoriy jihatdan asoslanmaganligi yaqqol ko'zga tashlanib turibdi. Yuqorida barcha izoh va ta'kidlarni umumlashtirib dizayn inson mehnat va turmush faoliyatining go'zalligi, nafosati, shakli va mazmundagi hamohangligidir, - deb aytsak maqsadga muvofiq bo'ladi. Tabiiyki, insonlar fe'l atvorining turli tumanligi ulardagi did, orzu-istaklar rang-barangligini taqozo qiladi. Demak, dizayn ana shu individual talablar asosida shakllanadi.

Dizayner mehnati shuning uchun ham xilma-xil boladi. Umuman olganda, dizayn kirib bormagan, ya'ni mavjud bo'lmagan sohaning o'zi yo'q. Shunga ko'ra, har qaysi yo'nalishdagi dizayn turlarini umumiy holda ta'kidlab, dastlab uni keng ma'noda ikkiga ajratish mumkin: mehnat faoliyati bilan bog'liq bo'lgan dizayn va dam olishga doir dizayn

ADABIYOTLAR RO'YXATI

ARXITEKTURAVIY REJALASHTIRISH QISMI:

1. **Karimov I.A.** Barkamol avlod O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. Toshkent —Sharq, 1997 y.
2. Каримов И.А. «Узбекистон XXI аср поғонасида» Тошкент, Узбекистон, 1997 й.
3. **Karimov I. A.** . O‘zbekiston kelajagi buyuk davlat qurish yo‘lida. Toshkent —O‘zbekistonl, 1998 y
4. **Karimov I.A.** O‘zbekiston XXI asr bo‘sag‘asida, xavfsizlikka tahdid. Barqaror shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent —O‘zbekistonl, 1997 y
5. **Ефимов, А.В.** Дизайн архитектурной среды: учеб. для вузов Текст. / А. В. Ефимов [и др.]. — М.: Архитектура-С, 2006.
6. К.В.Бабиевский. "Типология зданий" Ташкент "Укитувчи" 1986.
7. Бархин Б.Г. Методика архитектурного проектирование М.,1982

BADIY QISMI:

1. **Muxamadiyev E.M., Mustaev B.K.** UMK. Intererni loyihalash. Samarqand, SamDAQI, 2012.
2. **Ubaydullaev H.M.** Jamoat binolari tipologiyasi.Toshkent, 2002.
3. **Ефимов, А.В.** Дизайн архитектурной среды. Учебник для вузов., М.:Архитектура-С, 2006.
4. **Интерьер и дизайн.** Журнал, Москва , № 2, 2011.
5. **O‘zbekiston arxitektura va qurilisi.** Toshkent, № 4, 2009.

HAYOTIY FAOLIYAT HAVFSIZLIGI QISMI:

1. Михайлова Л.А. Безопасность жизнедеятельности под ред. М., 2005
2. Муравья Л.А. Безопасность жизнедеятельности под ред. М., 2003
3. Методические рекомендации по составлению раздела «Охрана окружающей среды» генеральных планов городов (оценка качества водного и воздушного бассейнов).—Л., 1980.
4. Чистякова С. Б., Левченко Г. Н. Охрана и улучшение окружающей среды как составная часть проектных работ в градостроительстве. Оздоровление окружающей среды городов.— М., 1978.

EKOLOGIYA QISMI

1. «Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida». O'zbekiston Respublikasi qonuni Toshkent, 1992 yil.

2. O'zbekiston Respublikasida Davlat ekologik ekspertizasi to'g'risida nizom. O'zbekiston Respublikasi Tabiat muhofaza qilish davlat qo'mitasi. Toshkent, 2001 yil.
3. «Suv va suvdan foydalanish to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi qonuni. Toshkent, 1993 yil.
4. «Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi qonuni. Toshkent, 1996 yil.
5. Qurilish me'yorlari va qoidalari. QM va Q 02.04.01 – 97. Bino va inshootlarning suv ta'minoti va kanalizasiyasi. Toshkent, 1997 yil.

INTERNET SAYTLARI:

1. www.ziynet.uz.
2. www.google.ru
3. www.google.uz
4. www.talim.uz.
5. [www.образование. Ru](http://www.образование.Ru)
6. www.umail.uz.
7. www.реф.уз. - Рефератлар тўплами

